

Evaluatie huidige boerenlandpadregeling provincie Noord- Holland

R.M. Bruines

Recreatie Noord-Holland
Hogeschool Inholland Delft

515930

23-3-2016

inholland
hogeschool

Afstudeeronderzoek

Onderzoek naar de maatschappelijke kosten en baten en de effectiviteit van het bestaande instrumentarium omtrent boerenlandpaden in de provincie Noord-Holland

Datum	23 maart 2016
Plaats	Leiden
Jaar	5
Versie	2

Bron foto omslag	R.M. Bruines
------------------	--------------

Auteur	R.M. Bruines
Telefoon	06 272 625 86
Studentnummer	515930
Email	RBruines@recreatienoordholland.nl 515930@student.inholland.nl rmbruines@gmail.com

Adres	Molensteeg 24b 2311 RB Leiden
-------	----------------------------------

Naam bedrijf/ organisatie	Recreatie Noord-Holland
Contactpersoon	Alex Rohof
Functie	Manager projecten
Telefoon	06 504 782 91
Email	ARohof@recreatienoordholland.nl
Adres	Genieweg 46 1981 LN Velsen-Zuid

Naam school	Hogeschool Inholland
Opleiding	Landscape & Environment Management
Contactpersoon	Jenny Schrauwen
Telefoon	06 211 154 31
Email	jenny.schrauwen@inholland.nl
Adres	Rotterdamseweg 141 2628 AL Delft

Woord vooraf

Voor u ligt mijn scriptie als resultaat van mijn afstudeeronderzoek betreffende een evaluatie van de huidige boerenlandpadregeling in de provincie Noord-Holland. Dit ter afronding van mijn opleiding Landscape & Environment Management aan de Hogeschool Inholland te Delft.

Gedurende de afgelopen vijf maanden heb ik me verdiept in een onderwerp waar ik eerder niet mee van doen gehad heb. Ik heb kennis opgedaan tijdens de interviews, het verwerken ervan, en het combineren van desk- en fieldresearch in de professionele omgeving van Recreatie Noord-Holland.

Omdat er vooraf weinig informatie op provinciale schaal beschikbaar was, heb ik mij gewend tot de verschillende stakeholdergroepen. Dank gaat uit naar de personen/ organisaties wiens expertise ik heb mogen gebruiken middels interviews; dhr. Schaafsma en dhr. Molenaar, dhr. Drenth, Agrariër A, Agrariër B, Agrariër C, mw. Slettum, mw. Selten en mw. Meuleman, dhr. Kloosterman, dhr. Peletier, dhr. Mars, mw. van Dijk en dhr. Meijdam.

Een speciaal dankwoord gaat uit naar dhr. Rohof voor de fijne samenwerking en altijd nuttige input tijdens besprekingen. Naar mijn mening de juiste persoon op de juiste functie, iemand die collega's motiveert en zijn vak verstaat. Verdere dank gaat uit naar mw. Schrauwen, procesbegeleidster vanuit Hogeschool Inholland. Tot slot wil ik mw. Sprengers en dhr. Oosterom van Recreatie Noord-Holland bedanken voor het delen van hun expertise en het wegwijs maken in de wereld van de boerenlandpaden.

Roel Bruines

Leiden, 23 maart 2016

N.B. Mede dankzij de onderzoeksresultaten van mijn afstudeeronderzoek kan Recreatie Noord-Holland na gesprekken met de provincie een vervolgsubsidie van €700.000,- verwachten om de boerenlandpadregeling tot 2026 in stand te houden, en in totaal naar ongeveer 125 km boerenlandpaden te laten groeien.

Samenvatting

Naar aanleiding van het onderbrengen van de boerenlandpaden van het rijk bij de provincies, heeft de provincie Noord-Holland haar boerenlandpaden ondergebracht bij Recreatie Noord-Holland. In de periode van 2013-2016 heeft de provincie een bedrag van €650.000,- beschikbaar gesteld voor het behoud van de huidige paden, het contracteren van nieuwe paden en het beheer en onderhoud.

In dit onderzoek is onderscheid gemaakt tussen vier zogenaamde stakeholdergroepen; overheid, MKB, terreinbeherende organisaties en burgers/ recreanten. Met de input van interviews en literatuurstudie zijn berekeningen gemaakt van de kosten per wandelaar. Dit alles is getoetst aan de doelen die zijn gesteld door de overheid en de vraag van de recreant. Dit resulterend in een analyse, waarin bekeken wordt of het huidige instrumentarium, wat betreft boerenlandpaden in Noord-Holland, effectief is in het zorgen van balans in vraag (burger/ recreant) en aanbod (overheid, MKB, terreinbeherende organisaties). Daarnaast is gekeken waar eventueel verbeteringen kunnen worden doorgevoerd. Doel hiervan is Recreatie Noord-Holland een indicatie te geven over de stand van zaken op dit moment, en de ontwikkeling van de boerenlandpaden in de toekomst.

Kijkend naar de onderlinge verhoudingen kan worden gesteld dat het behoud van boerenlandpaden in de provincie Noord-Holland valt en staat met de financiële bijdrage van de provincie. Alle partijen dragen belasting af aan de overheid, die als taak heeft de recreant te voorzien van recreatiemogelijkheden. Voor de terreinbeherende organisaties is het van belang dat de boerenlandpadregeling blijft bestaan. Dit zorgt voor werkgelegenheid en nieuwe opdrachten. Voor het MKB biedt een boerenlandpad een extra inkomstenbron naast de hoofdinkomsten.

Vrijwel alle partijen zijn positief wat betreft de huidige boerenlandpadregeling. Veel boerenlandpaden zijn onderdeel van de LAW Noord-Hollandpad en zorgen voor afwisseling. In verschillende interviews is naar voren gekomen dat ruilverkaveling een positieve werking heeft op de ontwikkeling van boerenlandpaden. Bovendien dragen boerenlandpaden bij aan het oplossen van zogenaamde wandelknelpunten.

Toch zien de verschillende stakeholdergroepen ook ruimte voor verbetering. Zo zullen agrariërs eerder toestemmen met een boerenlandpad wanneer hun angst is weggenomen. Veel van hen kiezen immers niet voor een boerenlandpad uit angst voor ziekten. Ook ontbreekt het hen aan zekerheid. De door de provincie geboden schadevergoeding tot een bedrag van maximaal €5.000,- biedt namelijk onvoldoende zekerheid. Verder klinkt het geluid uit verschillende stakeholdergroepen dat de vergoeding per strekkende meter weliswaar voldoende is, maar het niet de uiteindelijke reden is om een boerenlandpad aan te leggen. Tot slot kan de communicatie van zowel de overheid naar de agrariër als van de terreinbeherende organisatie/ agrariër naar de wandelaar worden verbeterd.

Provincie Noord-Holland heeft in de agenda Groen en het Programma Groen gesteld dat de regionale routenetwerken voor fietsen en wandelen de prioriteit hebben. Met de boerenlandpadregeling heeft de provincie een middel om dit doel te bereiken. Het biedt een relatief goedkope oplossing voor de plicht die het naar de burger heeft in het voorzien van recreatieve voorzieningen.

Met name in stedelijke gebieden in de provincie is er sprake van een tekort aan wandelvoorzieningen als gevolg van de ruimtedruk. De ontwikkeling van boerenlandpaden biedt hiervoor een oplossing omdat deze slechts een extra functie geeft aan een stuk grond, zonder dat daar andere functies voor hoeven te wijken. Boerenlandpaden bieden de recreant afwisseling in een LAW-wandeling. Bovendien blijkt uit verschillende bronnen dat wandelen in het algemeen goed is voor de gezondheid en het welzijn van de mens en een positieve werking heeft op het milieu en de veiligheid.

De kosten voor de agrariër zitten vooral in de derving van de winst, eventuele schade die geleden kan worden bij openstelling van zijn land en beperking van de privacy. De vergoeding per strekkende meter kan worden gezien als baat. Door de winstderving die een boerenlandpad met zich mee brengt houdt de agrariër hier uiteindelijk weinig aan over. Dit geldt echter niet voor bollentelers. Wandelaars kunnen hier over verharde, reeds bestaande paden lopen waardoor de winstderving beperkt blijft. De voornaamste baat voor de agrariër is het vergroten van de betrokkenheid onder de (lokale) bevolking. Horecaondernemingen hebben enkel baten in de vorm van mogelijk extra inkomsten door hotelovernachtingen en verkoop van consumpties aan recreanten tijdens de wandeling.

De geraamde beheerkosten voor terreinbeherende organisatie RNH lagen in het jaar 2014 op €61.870,-. Na extrapolatie van de telgegevens van 3 verschillende boerenlandpaden is het totaal aantal bezoekers van boerenlandpaden in Noord-Holland in 2014 naar schatting 352.422. Hiermee liggen de totale kosten per bezoeker op €0,18. Hoewel het subtotaal boerenlandpaden in Noord-Holland is gedaald met 3 procent, is met een stijging van 16 procent van het totaal aantal meters boerenlandpad, voldaan aan de vooraf gestelde doelen van de provincie.

Door de vergoeding per strekkende meter en/of de schadevergoeding te verhogen, zullen agrariërs eerder geneigd zijn een boerenlandpad aan te leggen. Door betere communicatie van de overheid naar de agrariër kan angst bij de agrariër worden weggenomen, hetgeen kan resulteren in een hoger aantal boerenlandpaden. Verder wordt aanbevolen andere mogelijkheden van subsidiëring te onderzoeken. Op deze manier wordt de boerenlandpadregeling minder afhankelijk van de provincie. Tot slot wordt geadviseerd de huidige regeling voort te zetten als middel om aan de overheidsdoelen te voldoen, en om het behoud van boerenlandpaden te kunnen garanderen.

Gedurende het onderzoek zijn wegens het gebrek aan relevante bronnen op provinciaal niveau, bepaalde literaire bronnen van nationaal niveau gebruikt, waarbij er zoveel mogelijk gefocust is op de provincie Noord-Holland. Daarnaast is in overleg met RNH een selectie gemaakt van te interviewen personen/ organisaties. Hierop aansluitend is besloten dat in plaats van recreanten zelf te interviewen, er een representatiever beeld geschetst kan worden door mw. van Dijk (Wandelnet), dhr. Mars (Bureau Lopende Zaken) en dhr. Meijdam (Adviseur) te interviewen. Voor de analyse zijn de gegevens van 2014 representatief beschouwd, de toegenomen foutmarge door extrapolatie hiervan is geaccepteerd.

Er kan worden geconcludeerd dat boerenlandpaden een relatief goedkope oplossing bieden voor het gebrek aan wandelvoorzieningen. De huidige boerenlandpadregeling voorziet in de plicht die de provincie heeft om te recreatiemogelijkheden aan te bieden. Bovendien zorgt het voor opdrachten en werkgelegenheid bij terreinbeherende organisaties en biedt het de agrariër de mogelijkheid de betrokkenheid onder de (lokale) bevolking te vergroten. Het biedt de burger/ recreant een afwisseling in een LAW en heeft een positieve werking op het welzijn en de gezondheid. Onder agrariërs die geen gebruik maken van de regeling is veel terughoudendheid. Dit is voornamelijk te wijten aan het gebrek aan duidelijkheid of informatie waardoor de angst voor risico's toeneemt.

Inhoud

Woord vooraf.....	5
Samenvatting	7
H1. Inleiding	12
H2. Onderzoeksmethodiek	14
2.1 Belang.....	14
2.2 Verantwoording	15
2.2.1 Inventarisatie	15
2.2.2 Analyse/ verwerking.....	15
H3. Onderlinge verhoudingen en geldstromen.....	17
3.1 TBO - Overheid	17
3.2 TBO - MKB	18
3.3 TBO - Burgers/ recreanten	20
3.4 MKB - Burgers/ recreanten	20
3.5 MKB - Overheid	20
3.6 Burgers/ recreanten - Overheid	21
H4. Resultaten - primair onderzoek	22
4.1 Terreinbeherende organisaties	22
4.1.1 Landschap Noord-Holland.....	22
4.1.2 Agrarische Natuurvereniging De Lieuw	22
4.1.3 Recreatie Noord-Holland	23
4.2 Midden- en kleinbedrijf.....	24
4.2.1 Agrariër A, Anna Paulowna	24
4.2.2 Agrariër B, Oosthuizen	25
4.2.3 Agrariër C, Nes aan de Amstel.....	26
4.3 Overheid.....	26
4.3.1 Provincie Noord-Holland	26
4.3.2 Gemeente Haarlem	27
4.3.3 Gemeente Heerhugowaard.....	27
4.3.4 Gemeente Zaanstad	27
4.4 Recreanten/ burgers	28
4.4.1 Bureau lopende zaken.....	28
4.4.2 Wandelnet.....	29
4.4.3 Te Voet	29
4.5 Output interviews	30

H5. Resultaten – Secundair onderzoek	31
5.1 Overheidsdoelen	31
5.1.1 Instrument voor de ontwikkeling van wandelnetwerken	31
5.1.2 Recreatie Noord-Holland	31
5.1.3 Kosten Overheid.....	31
5.2 Belang van de recreant	32
5.2.1 Wandeltekort	32
5.2.2 Ruimtedruk.....	33
5.2.3 Waarde van groen.....	33
5.2.4 Maatschappelijke baten	34
5.3 Kosten en baten MKB-sector	36
5.3.1 Baten agrariërs	36
5.3.2 Kosten agrariërs	36
5.3.3 Horeca	36
5.4 Kosten terreinbeherende organisaties.....	37
5.4.1 Onderhoud aan routevoorzieningen.....	37
5.4.2 Vergoedingen op basis van contracten met agrariërs en nieuw te sluiten contracten	37
5.4.3 Totale kosten.....	37
5.4.4 Geraamde kosten	37
5.4.5 Voorschotten.....	37
H6. Resultaten - analyse.....	39
6.1 Bezoekersaantallen	39
6.1.1 Criteria tellerpalen	39
6.1.2 Data	40
6.2 Criteria extrapolatie bezoekersaantallen	40
6.3 Kosten boerenlandpaden per bezoeker.....	41
6.4 Evaluatie beleid en uitvoering.....	41
H7. Advies	43
H8. Conclusie.....	44
H9. Discussie	46
H10. Aanbevelingen	48
Bibliografie	49
Bijlage I	53
Bijlage II	54
Bijlage III	56

H1. Inleiding

Achtergronden

In 2006 trad het meerjarenprogramma 'Vitaal Platteland' in werking met als doel de toegankelijkheid van het landelijk gebied voor recreatief gebruik te versterken. Doel hiervan was o.a. het creëren van een aaneengesloten wandelnetwerk van 4.750 kilometer, waarbij er in het bijzonder aandacht werd besteed aan het ontwikkelen van boerenlandpaden. Toenmalig minister van Landbouw Cees Veerman trok in de periode van 2007 tot 2013 zo'n 1,5 miljoen euro uit voor de ontwikkeling van boerenlandpaden. De provincies namen de taak van de rijksoverheid op zich en startten met het realiseren van de paden. In 2011 besloot toenmalig staatssecretaris Bleker echter dat de afspraken tussen het rijk en de provincies werden opgeschort, waardoor de geldkraan voor de ontwikkeling van boerenlandpaden werd dichtgedraaid.

Aanleiding

Sindsdien is deze regeling een provinciale taak geworden. De provincie Noord-Holland heeft de boerenlandpadencontracten ondergebracht bij Recreatie Noord-Holland. Noord-Holland steekt in de periode van 2013-2016 een bedrag van €650.000,- in de ontwikkeling, het behoud en het onderhoud van boerenlandpaden in Noord-Holland. Jaarlijks wordt de provincie door Recreatie Noord-Holland middels een voortgangsrapport op de hoogte gesteld van de huidige stand van zaken.

Desondanks was er weinig informatie voorhanden wat betreft de balans tussen vraag (recreant) en aanbod (overheid, terreinbeherende organisaties en MKB). Wanneer zowel de vraag als het aanbod in kaart is gebracht, kan worden bekeken of er eventueel verbeteringen kunnen worden doorgevoerd om zo de effectiviteit van het beleid te kunnen vergroten.

In dit onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen vier zogenaamde stakeholdergroepen:

- Overheid (Provincie Noord-Holland, gemeenten etc.);
- MKB (agrariërs, horecagelegenheden etc.);
- Terreinbeherende organisaties (Recreatie Noord-Holland, Landschap Noord-Holland etc.);
- Burgers/ recreanten.

Doel

Doel van dit onderzoek is het in kaart brengen van de doelen, welke gesteld zijn door de overheid. Worden deze vervuld en voldoen deze aan de vraag van de recreant. Oftewel: is het huidig instrumentarium effectief in het zorgen van balans in vraag en aanbod. Zo kan Recreatie Noord-Holland (RNH) een indicatie worden gegeven over de vordering van de boerenlandpadregeling op dit moment, iets waar tot op heden weinig onderzoek naar is gedaan.

Hoofd- en deelvragen

De hoofdvraag is als volgt geformuleerd:

"Is het bestaande instrumentarium wat betreft boerenlandpaden in Noord-Holland effectief in het zorgen van balans in vraag (burger/ recreant) en aanbod (overheid, terreinbeherende organisaties en MKB) en hoe kan deze worden verbeterd?"

Om tot beantwoording van de hoofdvraag te komen zijn de volgende deelvragen opgesteld:

1. Wat zijn de belangen van de stakeholdergroepen?
2. Welke doelen zijn er door de Provincie Noord-Holland en de gemeenten opgesteld omtrent boerenlandpaden in de provincie Noord-Holland?
3. Wat is de meerwaarde van boerenlandpaden vanuit het perspectief van de recreant?
4. Wat zijn de kosten en baten van boerenlandpaden in de MKB-sector?
5. Wat zijn de beheerkosten voor terreinbeherende organisaties van boerenlandpaden?
6. Wat zijn de kosten van boerenlandpaden per bezoeker?
7. In hoeverre sluit de huidige beleidsvoering van de provincie, het MKB en de terreinbeherende organisaties aan op de vraag van de recreant?
8. Wat kan er verbeterd worden om een beter evenwicht te krijgen tussen vraag en aanbod?

Leeswijzer

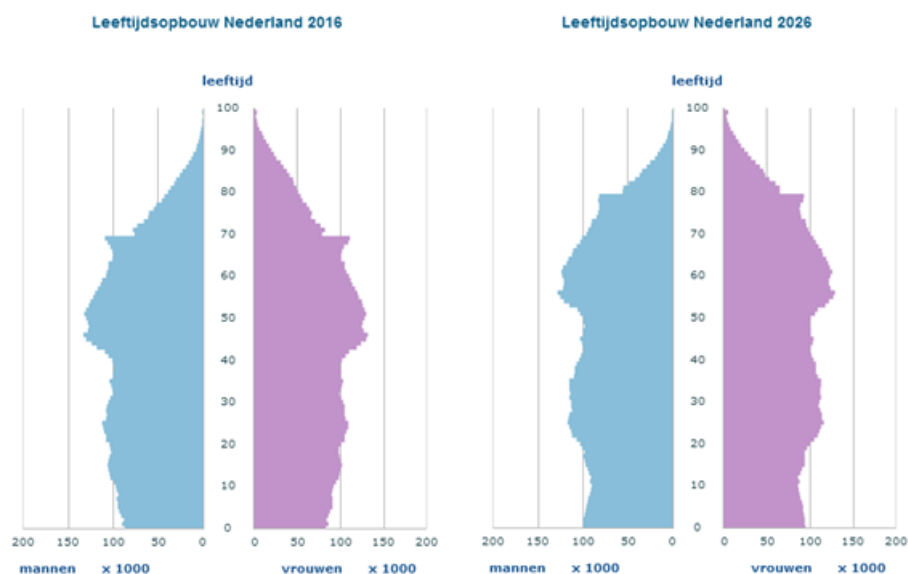
Allereerst wordt de onderzoeksmethodiek toegelicht en onderbouwd. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen deskresearch en fieldresearch. Daarop volgend worden de resultaten van het onderzoek behandeld, beginnend met de onderlinge verhoudingen en geldstromen. Per stakeholdergroep wordt bekeken in welke mate er afhankelijkheid is van andere stakeholdergroepen. Vervolgens worden de primaire resultaten, oftewel de interviews toegelicht. Gevolgd door de secundaire resultaten waarbij de overheidsdoelen, het belang van de recreant, de kosten en baten van de MKB en de kosten van de terreinbeherende organisaties worden bekeken. In de daarop volgende analyse wordt door middel van extrapolatie van de telgegevens van drie boerenlandpaden een kostenberekening per bezoeker gemaakt. Aan de hand daarvan worden in het volgende hoofdstuk aanbevelingen gedaan voor wat betreft het beleid, maar ook voor eventueel vervolgonderzoek. Tot slot volgt de discussie, daarna gevolgd door de conclusies die getrokken kunnen worden op basis van dit onderzoek.

H2. Onderzoeksmethodiek

Naast het beantwoorden van de hoofd- en deelvragen is het ook belangrijk dat het duidelijk is hoe de antwoorden tot stand zijn gekomen. In dit hoofdstuk zullen de technieken, het belang, de werkwijzen en de afwegingen worden behandeld welke van toepassing zijn geweest voor dit onderzoek.

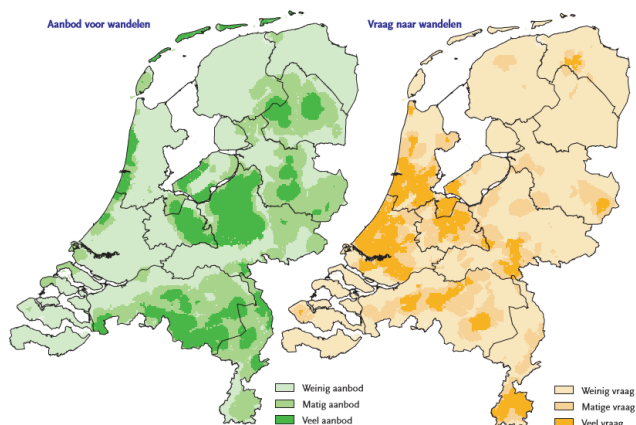
2.1 Belang

Bij aanvang van dit onderzoek is het belangrijk te weten wat het belang hiervan is. In deze paragraaf wordt kort toegelicht wat boerenlandpaden zo belangrijk maakt en wellicht nog belangrijker in de toekomst. Uit gegevens van de Nationale Wandelmonitor 2010 (Siebelink, 2010) is gebleken dat 40% van alle regelmatige wandelaars tussen de 50 en 64 jaar is.

Figuur 1 Bevolkingspiramide 2016 en 2026 (Centraal Bureau voor de Statistiek)

In de bevolkingspiramide van het CBS (figuur 1) is te zien dat de zogenaamde piek met het meeste aantal mensen in 2016 in de leeftijdscategorie tussen de 40 en 50 jaar ligt. In 2026 zal deze tussen de 50 en 60 jaar liggen. Dit samen met het feit dat 40% van alle regelmatige wandelaars tussen de 50 en 64 jaar zijn, kan worden gesteld dat de vraag naar wandelroutes de komende jaren alleen maar zal toenemen. (Centraal Bureau voor de Statistiek)

In figuur 2 is vraag en aanbod te zien wat betreft wandelen in Nederland. Kijkend naar de provincie Noord-Holland in het bijzonder, valt het op dat op de plaatsen waar de vraag naar wandelen het grootst is, het aanbod vaak beperkt is. Dit komt vooral door het feit dat merendeel hiervan stedelijk gebied betreft. (Huis, Hoenderkamp, & Hoffmans, 2008)

Figuur 2 Wandeltekort Nederland (Huis, Hoenderkamp, & Hoffmans, 2008)

Rekening houdend met de groei van vijftigplussers de komende jaren en de daarmee stijgende vraag naar wandelmogelijkheden, is het van belang dat in gebieden waar de ruimtedruk hoog is, gekeken wordt naar oplossingen door bepaalde functies met elkaar te combineren. Boerenlandpaden kunnen hiervoor de oplossing bieden.

2.2 Verantwoording

2.2.1 Inventarisatie

De focus ligt op de provincie Noord-Holland. Op voorhand werd duidelijk dat er weinig literaire bronnen op het gebied van wandelen en boerenlandpaden op provinciaal niveau voor handen waren. Daarom is gekozen om ook literaire bronnen van nationale schaal te gebruiken. Indien mogelijk is getracht zoveel mogelijk in te zoomen op de provincie Noord-Holland.

Mede door het korte tijdsbestek is er in de voorbereidende fase een selectie gemaakt van personen/organisaties die nuttige input konden leveren tijdens een interview. Dit is in overleg met dhr. Rohof en dhr. Oosterom van RNH besloten. Doel hiervan is inzicht krijgen in de verschillende belangen binnen de verschillende stakeholdergroepen.

Daarnaast is gekozen om voor de stakeholdergroep burgers/ recreanten interviews van Mw. van Dijk, Dhr. Mars en Dhr. Meijdam af te nemen. Naast het feit dat dit tijd scheelt in vergelijking tot het afnemen van interviews van recreanten zelf, zijn dit personen die door hun achtergronden weten wat er speelt onder de wandelaars. Verder is ook rekening gehouden met de geografische spreiding van de geïnterviewde personen. Zo zijn agrariërs in zowel stedelijke als landelijke gebieden geïnterviewd.

Tijdens de interviews met personen/organisaties uit alle stakegroepshouders zijn dezelfde onderwerpen aan de orde gekomen. Afhankelijk van het verloop van het gesprek kunnen de vervolgvragen per interview van elkaar verschillen. In bijlage I zijn de onderwerpen van de interviews in hoofdlijnen weergegeven.

De geraamde kosten van RNH en de overheidsdoelen zijn naast de interviews verder aangevuld met literatuuronderzoek.

2.2.2 Analyse/ verwerking

Bij het berekenen van de kosten per wandelaar is enkel gekeken naar de vooraf geraamde kosten. Bovendien is het bedrag dat besteed is aan routevoorzieningen niet meegewogen in de kostenberekening van boerenlandpaden per wandelaar. Dit bedrag is vervolgens afgerond op twee decimalen achter de komma. De vooraf geraamde kosten bleken in overleg met dhr. Rohof het meest relevant te zijn.

Om een kostenberekening per wandelaar te kunnen maken zijn gegevens nodig van het aantal wandelaars dat over de boerenlandpaden loopt. Recreatie Noord-Holland heeft bij drie boerenlandpaden zogenaamde tellerpalen¹ staan, welke een inzicht geven in het aantal bezoekers van deze paden. Bij het bepalen van de positie van de tellerpalen heeft RNH de hypothese gesteld dat één tellerpaal bij een rustig pad staat, één bij een middeldruk pad staat en één tellerpaal bij een druk pad. Zo is geprobeerd met een minimaal aantal tellerpalen een zo representatief mogelijk beeld te kunnen schetsen.

Om deze telgegevens te kunnen extrapoleren naar de overige boerenlandpaden is allereerst een representatief jaar gekozen; een zo recent mogelijk jaar waarvan zoveel mogelijk telgegevens beschikbaar zijn. De gegevens van 2014 voldoen hieraan. Om met gelijke maten te meten zullen de maanden april en juni voor het Schanszichtpad, en de maanden oktober, november en december van Beetskoog niet worden meegewogen bij het berekenen van de gemiddelden per maand. Van deze maanden zijn geen telgegevens beschikbaar.

Vervolgens moest aan de hand van een DESTEP² analyse een lijst met criteria worden opgesteld, waarna bepaald kon worden of een boerenlandpad als druk, middeldruk of rustig kon worden bestempeld.

Op basis hiervan zijn de overige boerenlandpaden ingedeeld in drie klassen. Uitzondering hierop zijn de boerenlandpaden op Texel, alle paden op dit eiland vallen in de drukste klasse. Dit vanwege het feit dat het

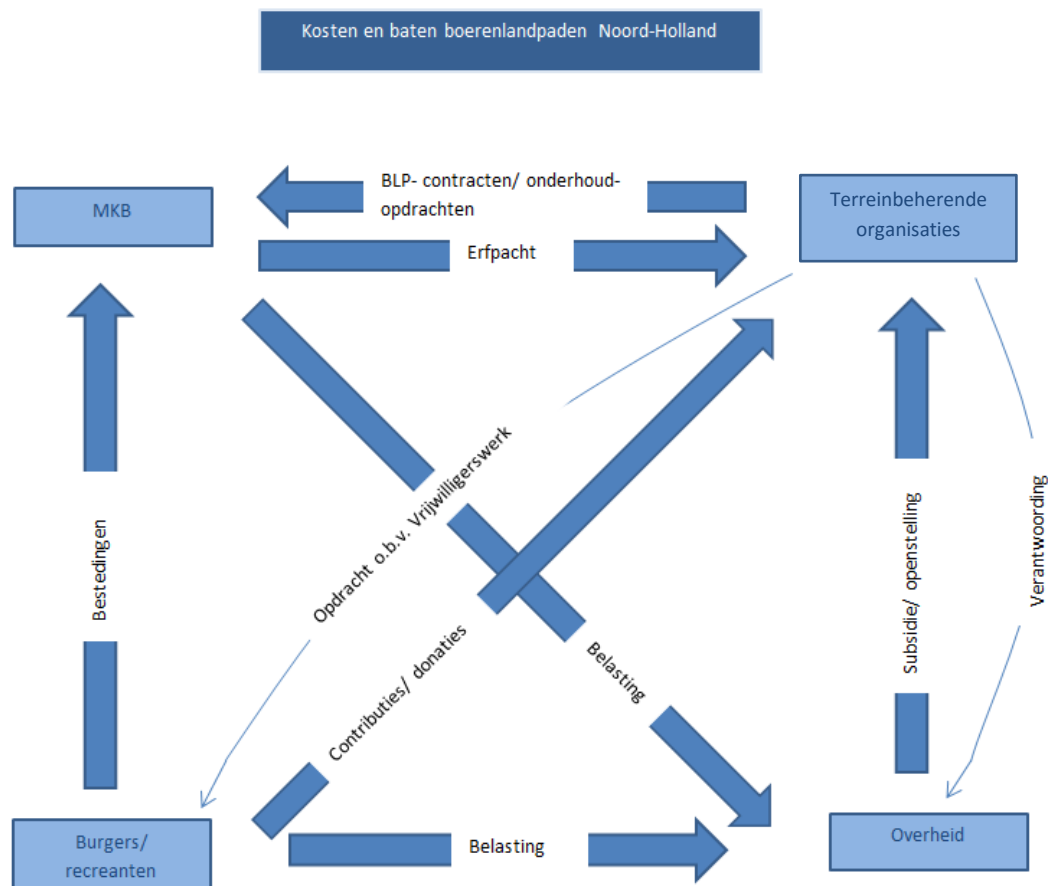
¹ Een instrument langs een wandelroute dat inzicht kan bieden wat betreft het aantal bezoekers. Deze kan digitaal kan worden uitgelezen door RNH om zo inzicht te krijgen in de bezoekersaantallen van bepaalde boerenlandpaden.

² Analyse waarbij de demografische, economische, sociaal/culturele, technologische, ecologische en politiek/juridische factoren worden bekeken.

eiland een groot aantal toeristen trekt en het wandelen over de paden aldaar veelvuldig wordt gepromoot. Hoewel het waarschijnlijk is dat de verschillende paden op Texel ook aanzienlijke verschillen kennen in bezoekersaantallen, is er in dit onderzoek vanuit gegaan dat alle paden gemiddeld genomen in de drukste klasse uit zullen komen. Geaccepteerd is de foutmarge die meegroeit met de schaalvergroting.

H3. Onderlinge verhoudingen en geldstromen

Binnen dit onderzoek kan onderscheid worden gemaakt tussen vier verschillende stakeholdergroepen. De onderlinge verhoudingen zijn weergegeven in figuur 3. Hierbij is inspiratie geput uit het geldstromenmodel. (van Goolen, A.J.; Tuunter, E.; Januari 2003) In het midden van het conceptueel model vormen de dikgedrukte pijlen de geldstromen die lopen tussen de vier stakeholdergroepen in dit onderzoek. De twee stakeholdergroepen aan de linkerkant (MKB en burgers/recreanten) kan worden gezien als *privaat*. De rechterkant (terreinbeherende organisaties en overheid) kan worden gezien als *publieke kant*.

Figuur 3 Onderlinge verhoudingen en geldstromen, (model gebaseerd op van Goolen, A.J.; Tuunter, E.; Januari 2003)

3.1 TBO - Overheid

Recreatie Noord-Holland ontvangt als terreinbeherende organisatie subsidie van de Provincie Noord-Holland om de gehele boerenlandpadregeling te realiseren (uitvoeren, beheeren etc.) voor die periode von 2013-2016. Hierbij is €650.000,- beschikbaar gesteld door die provincie Noord-Holland. Voor die uitvoering von die boerenlandpadregeling dient RNH verantwoording af te leggen aan die provincie. Hoofdtaken zijn (Rohof A. , Plan van Aanpak boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2013):

- Inrichting uitvoeringsorganisatie;
- Uitvoering von die boerenlandpadregeling richting maatschappelijke partijen;
- Verantwoording aan die subsidiegever.

Bij die inrichting uitvoeringsorganisatie moet voornamelijk worden gedacht aan eenmalige inspanningen zoals het gezamenlijk uitwerken von standaardteksten voor contracten und schadeovereenkomsten. Bij die uitvoering von die boerenlandpadregeling zijn er jaarlijks terugkomende inspanningen, zoals één of enkele korte contactmomenten mit contactpartners mittels email of telefoon. Ook zijn er variabele inspanningen zoals het

inhoudelijk afstemmen van contractverplichtingsmogelijkheden met routemakers³. (Rohof A. , Plan van Aanpak boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2013)

De verdere verantwoording door RNH aan de Provincie Noord-Holland: (Rohof A. , Plan van Aanpak boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2013):

- Één schriftelijke rapportage per jaar;
- Één overlegmoment per jaar met de provinciale contactpersoon;
- Diverse bilaterale contacten via telefoon of email.

De schriftelijke rapportage wordt jaarlijks uitgebracht in de vorm van een voortgangsrapportage. Dit is een standaardprocedure voor de provincie Noord-Holland. Wanneer een organisatie een subsidie van de provincie Noord-Holland ontvangt, dient men de provincie jaarlijks op de hoogte te stellen middels dit rapport. (Recreatie Noord-Holland, Format melding voortgangsrapportage Boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2014)

3.2 TBO - MKB

Wanneer een agrariër besluit zijn land open stellen, betekent dat niet dat zijn land per direct toegankelijk is voor recreanten. De routemaker kiest er in sommige gevallen voor om een extra investering te doen naast alle verplichte investeringen, zoals het plaatsen van bordjes. Deze zijn altijd nodig omdat de wandelaars moeten kunnen zien dat het land bewandeld mag worden. Ook dienen de gedragsregels duidelijk zichtbaar te zijn. Door bijvoorbeeld een touwtrekpunt op de route te realiseren (figuur 4) hoopt de routemaker de aantrekkelijkheid van het boerenlandpad te verhogen, waardoor het boerenlandpad een groter aantal bezoekers trekt. Een investering als deze wordt niet bij ieder te ontwikkelen boerenlandpad gedaan. Hiermee neemt de organisatie een risico. Een investering als deze bedraagt, afhankelijk van de aanpassingen die nodig zijn en andere factoren, een bedrag van zo'n €5.000,-, terwijl het contract slechts vijf jaar duurt. (Rohof A. , Plan van Aanpak boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2013)

De totale inrichtingskosten van een wandelroutenetwerk ligt tussen de €250.000,- en de €500.000,- afhankelijk van de grootte van de regio en de

hoeveelheid te plaatsen inrichtingselementen. (Rohof A. , Vergadermoment december 2015, 2015) Hoewel uit ervaring is gebleken dat het gros van de agrariërs zijn contract daarna verlengt, zullen bij opzegging van het contract door een agrariër met een touwtrekpunt, de kosten voor de routemaker hoog zijn.

Figuur 4 Aanleg van een trekpuntje (Bruines, 2015)

Voorbeelden uit de praktijk tonen aan dat het vastleggen van de beheerovereenkomst in overleg met de agrariër wordt gedaan. Door zogenaamde keukentafelgesprekken te voeren worden de voorwaarden van beide partijen doorgenomen. De agrariër ontvangt, afhankelijk van de lengte van zijn boerenlandpad, een bepaald bedrag per jaar van RNH. (Rohof A. , Plan van Aanpak boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2013)

De terreinbeherende organisaties en het MKB zijn van elkaar afhankelijk in verschillende opzichten. In 2013 zijn de volgende uitgangspunten opgesteld (Rohof A. , Plan van Aanpak boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2013):

- Ingangsdatum van het contract is de dag waarop het pad daadwerkelijk voor het publiek wordt opgesteld;
- Een boerenlandpad-contractduur van vijf jaar tegen een meterprijs van €0,91 per strekkende meter (exclusief jaarlijkse CPI⁴);

³ Wandeldeskundigen die nieuwe wandelroutes bedenken, uitzetten en beschrijven. Routemakers werken veelal in opdracht en dus op kosten van gemeenten en provincie.

⁴ Consumentenprijsindex; meet gemiddelde prijsverandering voor huishoudens, wordt maandelijks berekend door het Centraal Bureau voor de Statistiek.

- Achttien contracten van Landschap Waterland gaan per 1 januari 2014 over naar de provinciale regeling. Dit houdt in dat ook deze boerenlandpaden komen te vallen onder de regeling die RNH uitvoert;
- Alle in de periode 2013-2016 te verlengen contracten eindigen na vijf jaar. De in 2016 te verlengen contracten uiterlijk per 31 december 2021.

Verder wordt vermeld dat de contracten op volgorde van binnenkomst in behandeling worden genomen. Zodra het subsidieplafond bereikt is zullen er geen nieuwe verzoeken meer in behandeling worden genomen. (Rohof A. , Plan van Aanpak boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2013)

De volgende afwegingsaspecten worden aangehouden bij bepaling of een verzoek van een agrariër al of niet gehonoreerd wordt:

- Gaat het om een pad of paden die opgenomen worden in landelijke, regionale of lokale routenetwerken of lijnwandelingen? In vrijwel alle gevallen is een boerenlandpad onderdeel van een langere wandeling. Het is voor de wandelaar een aangename afwisseling. Uit interviews (Rohof A. , Vergadermoment december 2015, 2015) is gebleken dat er verschillende aanvragen niet gehonoreerd zijn omdat er geen aansluitend routenetwerk aanwezig was of gecreëerd kon worden.
- Is het pad terecht opgevoerd als boerenlandpad of is het pad al openbaar toegankelijk op basis van de wegenlegger⁵ of pachtovereenkomst met de grondeigenaar? Ook hier zijn voorbeelden van gegeven tijdens interviews. Wanneer de agrariër zijn erf al dient open te stellen voor recreanten, komt deze niet in aanmerking voor de boerenlandpadregeling en de bijbehorende vergoeding van €0,91 cent.
- Is de grondeigenaar akkoord met de vestiging van een boerenlandpadovereenkomst door de grondgebruiker? Sommige stukken land worden gepacht door de boer, degene die de grond verpacht dient akkoord te gaan met de aanvraag.
- Gaat het om een pad of paden die voor recreanten/ toeristen interessante gebieden of attracties met elkaar verbinden? Zoals al eerder vermeld wordt een boerenlandpad op zichzelf niet zomaar aangelegd. Het moet onderdeel zijn van een route, of in dit geval een verbinding vormen tussen interessante gebieden of attracties.
- Hoe wordt het pad voor de recreant/ toerist in het veld herkenbaar als vrij te betreden pad? Het aanleggen van een boerenlandpad is de eerste stap. De tweede stap is de burger informeren dat het pad is aangelegd en deze te stimuleren het pad daadwerkelijk te gaan bewandelen. Het kenbaar maken van het pad kan o.a. door routemarkering, overstappunten en gedragsborden. Bij het ontbreken van de laatstgenoemde kan dit zorgen voor miscommunicatie tussen de agrariër en de recreant.
- Zijn de middelen voor het inrichten van het pad aanwezig? Oftewel, is er bij de agrariër de bereidheid voor het plaatsen van bijvoorbeeld informatie- of gedragsborden? Ook dienen de financiële middelen beschikbaar te zijn.
- Zijn de middelen voor het onderhoud van eventueel noodzakelijke routevoorzieningen (overstappen, brug, pontje) voor vijf jaar gegarandeerd? De huidige uit te geven contracten gelden voor een duur van vijf jaar. Wanneer deze garantie niet kan worden gegeven is dit een reden om het verzoek niet te honoreren.
- Kan het pad opengesteld zijn voor 16 oktober 2016? Dit is de datum waarop de huidige overeenkomst tussen RNH en de provincie Noord-Holland afloopt. (Rohof A. , Plan van Aanpak boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2013)

Door de toetsing van de bovenstaande aspecten, samen met de aanwezige ervaring en expertise binnen de organisatie van RNH, zal uiteindelijk worden besloten over de toekenning van ingediende verzoeken. Mocht een verzoek niet gehonoreerd worden zal de agrariër schriftelijk op de hoogte worden gesteld met daarbij een motivatie. (Rohof A. , Plan van Aanpak boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2013)

Het openstellen van boerenland voor recreanten kan zorgen voor inkomstenderving welke gecompenseerd wordt middels de vergoeding van €0,91 per strekkende meter. Belangrijke reden om niet te kiezen voor een boerenlandpad is het risico op extra schade zoals ziektes (zowel gewassen als veestapel) of vernieling. Om de agrariërs tegemoet te komen kan er bij vermeende schade een schadeclaim worden ingediend. De provincie vergoedt de schade tot een bedrag van maximaal €5.000,-. (Rohof A. , Plan van Aanpak boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2013)

⁵ Bestuursrechtelijk document waarin o.a. de openbaarheid van een weg vermeld staat.

Een agrariër kan een stuk land ook pachten van een terreinbeherende organisatie. Afhankelijk van de inhoud van de pacht- of huurovereenkomst kan het zijn dat de agrariër geen vergoeding ontvangt en wordt deze in de pachtovereenkomst verplicht zijn land open te stellen voor wandelaars. Het openstellen van boerenland is niet in iedere pachtovereenkomst opgenomen. (Recreatie Noord-Holland, Format melding voortgangsrapportage Boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2014)

3.3 TBO - Burgers/ recreanten

Recreatie Noord-Holland is geen organisatie met een ledenbestand zoals Natuurmonumenten. Inkomsten door donaties of contributies zijn er niet. Landschap Noord-Holland, in sommige gevallen ook terreinbeherende organisatie, heeft dit wel. Doordat de organisatie een ledenbestand heeft kan het de burger ook opdrachten op basis van vrijwilligerswerk bieden.

Voor RNH geldt dat de organisatie wel de verantwoordelijkheid heeft voor het creëren van een optimale invulling van de recreatiebehoefte van de burger. (Recreatie Noord-Holland, 2015) Daarnaast wordt RNH contractueel gehouden aan het ontwikkelen en behouden van boerenlandpaden in Noord-Holland.

3.4 MKB - Burgers/ recreanten

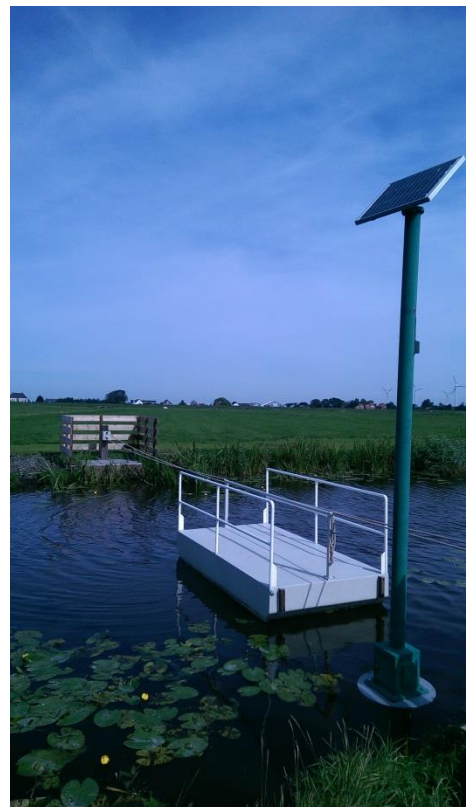
De openstelling van landelijk gebied heeft een positief effect op de inkomsten en activiteiten van verschillende ondernemers. Allereerst de agrariërs zelf. Zoals al eerder in dit hoofdstuk vermeld ontvangen zij een vergoeding en indien overeengekomen ook een vergoeding voor het onderhoud van de paden. Voor de agrariër die het onderhoud niet zelf wil doen wordt dit onderhoud door een organisatie als Landschap Noord-Holland gedaan.

Burgers en recreanten vormen de laatste stakeholder. Dit zijn de gebruikers van de boerenlandpaden. Uit onderzoek gedaan door Wandelnet is gebleken dat er tijdens de langste wandeling gemiddeld €12,90 besteed werd aan consumpties onderweg. Nabij gelegen horecagelegenheden hebben dus baat bij (een toename van) boerenlandpaden. (Wandelnet, 2015)

Het aantal boerenlandwinkels neemt toe. Agrariërs willen naast hun originele activiteiten graag wat extra geld verdienen of de maatschappelijke betrokkenheid vergroten en openen om deze redenen hun eigen winkel. Met een boerenlandpad langs de winkel wordt de kans dat het aantal verkopen in de winkel toeneemt groter omdat de winkel op deze manier meer exposure heeft. (Wandelnet, 2015) Daarnaast is de aanleg van boerenlandpaden gunstig voor de bedrijven die de informatie- en/ of routebordjes leveren. I (Rohof A. , Vergadermoment december 2015, 2015)

3.5 MKB - Overheid

De afhankelijkheid van de MKB-sector ten opzichte van de overheid wordt bepaald door het aantal meter boerenlandpad dat de agrariër heeft. In sommige gevallen wordt de agrariër enkele tientallen euro's betaald, in andere gevallen gaat het om duizenden euro's. Daarnaast leveren de te onderhouden routevoorzieningen ook bedragen voor de agrariër op, variërend van enkele tientallen euro's tot ongeveer €1.200,- voor het onderhoud van een trekpontje (zie figuur 5). (Rohof A. , Vergadermoment december 2015, 2015)

Figuur 5 Trekpontje met tellerpaal (Bruines, 2015)

Over het algemeen genomen is de MKB-sector in beperkte mate afhankelijk van de overheid omdat de opbrengst van de boerenlandpadregeling vaak een klein deel vormt van de totale bedrijfsopbrengst. Door het beschikbaar stellen van geld voor de boerenlandpadregeling wordt de MKB indirect gestimuleerd door de

stijging van het aantal bezoekers van het gebied. De bedrijven in de MKB-sector dragen op hun beurt belasting af aan de overheid. (van Goolen, A.J.; Tuunter, E., Januari 2003)

3.6 Burgers/ recreanten - Overheid

De burger betaalt belasting aan de overheid. De provincie Noord-Holland heeft samen met gemeenten de verplichting naar de burger om te zorgen voor voldoende recreatiemogelijkheden. Het ontwikkelen en behouden van boerenlandpaden sluit aan op deze taak. (van Goolen, A.J.; Tuunter, E., Januari 2003)

Met structurele financiële bijdragen voor inrichting, beheer en onderhoud van regionale routenetwerken, waaronder ook wandelnetwerken zorgen gemeenten o.a. voor de samenhang tussen routenetwerken in de regio. (Rohof A. , Vergadermoment december 2015, 2015)

H4. Resultaten - primair onderzoek

Om een zo representatief mogelijk beeld te schetsen en tot beantwoording van de hoofd- en deelvragen te komen, is het belangrijk om de boerenlandpadregeling en de bijhorende kosten en baten vanuit verschillende perspectieven te bekijken. Nog voor de inventarisatiefase van dit onderzoek is er in overleg met RNH een lijst opgesteld met te interviewen personen. Omdat niet vanuit iedere stakeholdergroep evenveel reacties zijn gekomen, kan het zijn dat het aantal interviews per stakeholdergroep ongelijk is. Na een korte introductie met motivatie waarom deze persoon geïnterviewd is, volgt een beknopte samenvatting van het gesprek. Uiteindelijk worden de resultaten van het primair onderzoek en het deskresearch gebruikt om uitspraken te doen in de analyse van dit rapport. Doel hiervan is aan de hand van deze interviews de verschillende meningen mee te kunnen wegen in het beantwoorden van de hoofd- en deelvragen.

4.1 Terreinbeherende organisaties

4.1.1 Landschap Noord-Holland

Dhr. Schaafsma is projectleider op het gebied van restauratie en herbestemming of inrichting en beheer van groene monumenten en het ontwikkelen van wandelpaden met themaroutes bij Landschap Noord-Holland. Dhr. Molenaar is hoofd groenploegen bij Landschap Noord-Holland en heeft daarmee veel te maken met het beheer en onderhoud van boerenlandpaden. Landschap Noord-Holland heeft o.a. het gehele Noord-Hollandpad in het beheer welke deels bestaat uit boerenlandpaden. (zie figuur 6) Onderhouds- en communicatiewerkzaamheden worden uitbesteed aan Landschap Noord-Holland. (Schaafsma & Molenaar, 2015)

Beiden zijn over het algemeen tevreden wat betreft de huidige gang van zaken. Op Texel wordt de boerenlandpadregeling succesvoller geschat dan bijvoorbeeld in de regio Wieringen, gelegen in de kop van Noord-Holland. Landschap Noord-Holland ondervindt terughoudendheid onder agrariërs wegens het risico op ziektes en andere schade. Agrariërs zijn bang dat de door de provincie gestelde schadevergoeding niet opweegt tegen de eventuele schade die geleden kan worden. (Schaafsma & Molenaar, 2015) Ook wordt gesteld dat agrariërs eerder voor de ontwikkeling van een boerenlandpad kozen toen de vergoeding in één keer aan het begin van de contractperiode werd overgemaakt. Dit is later veranderd zodat er meer invloed op de agrariër kan worden uitgeoefend wanneer deze zich niet aan de gemaakte afspraken houdt. (Schaafsma & Molenaar, 2015)

Figuur 6 Overstappunt op boerenlandpad als onderdeel van Noord-Hollandpad (Bruines, 2015)

Er kan volgens dhr. Molenaar en dhr. Schaafsma nog winst worden behaald op het gebied van communicatie naar agrariër en wandelaar. Naar de agrariërs moet er duidelijkheid zijn wat betreft het feit dat een boerenlandpad bijvoorbeeld geen uitlaatrondje voor de hond wordt. Hoewel er geen toezicht is worden er bordjes geplaatst die aangeven dat honden niet welkom zijn op het boerenlandpad. De wandelaar kan beter worden geïnformeerd over bepaalde zaken welke verkeerd geïnterpreteerd kunnen worden. Zo zijn er voorbeelden van wandelaars die de agrariër hebben gewaarschuwd voor een stier in de wei waar het boerenlandpad doorheen loopt. Het bleek te gaan om een koe met hoorns. Tot slot wordt aangegeven dat het stimuleren van rustpunten⁶ een positief effect heeft op de boerenlandpaden. (Schaafsma & Molenaar, 2015)

4.1.2 Agrarische Natuurvereniging De Lieuw

Deze organisatie zou ook kunnen vallen onder de stakeholdergroep MKB. Doordat het een overkoepelende organisatie is die invloed heeft op een groot areaal agrarisch cultuurlandschap, is besloten de agrarische natuurvereniging De Lieuw als terreinbeherende organisatie te beschouwen. Marcel Drenth is een biologisch melkveehouder, woonachtig in Oudeschild, Texel. Tevens is hij medewerker van Agrarische Natuurvereniging De Lieuw, waar hij zich voornamelijk inzet als veldwerker op het gebied van landschapselementen en

⁶ Aan te treffen op een particulier erf langs fiets- of wandelroute en is herkenbaar aan het zogenaamde rustpuntbord. Hier kan de recreant bijv. iets drinken of gebruik maken van het toilet.

boerenlandpaden. Texel kent een hoog aantal toeristen per jaar. In het jaar 2013 lag dit op 881.095 waarvan 63% aangeeft het eiland te bezoeken wegens de wandel- en fietsmogelijkheden. (VVV Texel, 2014) Daarnaast wordt er in tegenstelling tot andere regio's in Noord-Holland promotie voor boerenlandpaden/ wandelingen gemaakt middels o.a. informatiefoldertjes. (Drenth, 2015)

Figuur 7 Boerenlandpad op Texel (Bruines, 2015)

Dhr. Drenth geeft aan dat de ontwikkeling van boerenlandpaden op het eiland vooral projectwerk is, waarbij de paden interessanter worden gemaakt door er themapaden van te maken. De bordjes worden niet te opzichtig neergezet om zo landschapsvervuiling te voorkomen. Een deel van het Texelpad, zo'n 20 kilometer van de totale 80 kilometer, bestond uit boerenlandpad. Later is dit opgegaan in het huidige Waddenwandelen⁷. Voornaamste reden voor het kiezen van een boerenlandpad voor agrariërs op Texel is de mogelijkheid die men krijgt om verhalen en informatie over te dragen aan wandelaars.

Vrijwel 100% procent van de agrariërs op Texel doet aan nevenactiviteiten naast de traditionele agrarische activiteiten. De ene agrariër runt er een winkel naast, de ander kiest ervoor om een boerenlandpad aan te leggen, aldus dhr. Drenth. (Drenth, 2015)

De folders die De Lieuw ontwikkelt kennen een oplage van 10.000 stuks op jaarbasis en worden op circa 60 verschillende adressen aangeboden aan toeristen. Vooral de zogenaamde "ommetjes" rondom de dorpen zijn populaire wandelroutes. Volgens dhr. Drenth is het besef onder mensen dat men over een boerenlandpad wandelt sinds de afgelopen zomer (2015) toegenomen. Wanneer wandelaars dit inzien zal ook het besef van het belang van deze paden toenemen. Dit mede door de informatiebordjes en -foldertjes. (Drenth, 2015)

De grootste kosten liggen in het feit dat de wandelaar bepaalde activiteiten van de agrariër verkeerd interpreteert. Zo zijn er voorbeelden dat wandelaars ongerust opbellen over een mesthoop of een "verwaarloosd" dier, waarvan de agrariër weet dat deze ziek is. Niet alleen onwetendheid onder de wandelaars kost de agrarisch natuurvereniging tijd, ook het registreren van de boerenlandpaden neemt tijd in beslag. (Drenth, 2015)

De vereniging is altijd op zoek naar verbetering van de kwaliteit en is daarom een pilot gestart door een boerenlandpad open te stellen voor mountainbikers. Het hogere bezoekersaantal zorgt voor meer sociale controle en speelt tevens in op de trend van het toenemend aantal mountainbikers in Nederland. (Drenth, 2015)

4.1.3 Recreatie Noord-Holland

Hoewel er geen officieel interviewmoment heeft plaatsgevonden, wordt er toch aandacht besteed aan de opinie van Recreatie Noord-Holland in de persoon van dhr. Rohof, dhr. Oosterom en mw. Sprengers. Recreatie Noord-Holland heeft voor de periode 2013-2016 de verantwoordelijkheid van de provincie gekregen voor de gehele subsidieregeling omtrent de boerenlandpaden in de provincie. Er is gekozen voor de eerder genoemde personen omdat deze binnen RNH de verantwoordelijkheid hebben over de boerenlandpadregeling.

Het algemeen beeld binnen de organisatie is positief. RNH voldoet aan de eisen die vooraf zijn gesteld door de provincie. Daarnaast zorgt de uitbesteding van de regeling binnen de organisatie voor werkgelegenheid. De organisatie is er dan ook veel aan gelegen om de samenwerking omtrent de boerenlandpadregeling voort te zetten na de huidige contractperiode. (Rohof, Oosterom, & Sprengers, Verschillende vergadermomenten periode sept '15 - dec '15, 2015)

⁷ Wandelnetwerk van ongeveer 200 wandelpaden die door middel van een knooppuntensysteem met elkaar verbonden zijn. De wandelaar kan zelf de route samenstellen door knooppunten te verbinden.

Desalniettemin ziet men bij verschillende agrariërs terughoudendheid uit angst voor ziektes zoals neospora⁸. Toch is de kans hierop volgens RNH zeer klein, binnen de organisatie is er slechts één geval van bekend. Daarnaast kan de agrariër bij schade gebruik maken van de schadevergoeding welke beschikbaar is gesteld door de provincie. (Rohof, Oosterom, & Sprengers, Verschillende vergadermomenten periode sept '15 - dec '15, 2015)

Eventuele verbeteringen kunnen dan ook worden toegepast door het wegnemen van de angst onder agrariërs. Wanneer deze angst is weggenomen zullen meer agrariërs gebruik maken van de boerenlandpadregeling, dit komt ten goede van het wandelnetwerk in de provincie. (Rohof, Oosterom, & Sprengers, Verschillende vergadermomenten periode sept '15 - dec '15, 2015)

4.2 Midden- en kleinbedrijf

4.2.1 Agrariër A, Anna Paulowna

Agrariër A is een agrariër woonachtig in Anna Paulowna en gespecialiseerd in bloembollen. Deze agrariër zat lange tijd in de gemeenteraad en was één van de eerste agrariërs die koos voor een boerenlandpad over zijn perceel. Er is dus sprake van veel ervaring. Samen met zijn zoon runt agrariër A een bedrijf ter grootte van zo'n 40 hectare. De onderneming is hier gevestigd sinds de ruilverkaveling⁹ in het gebied in het jaar 2011. (Agrariër A, 2015)

Na benaderd te zijn door routemaker dhr. Mars (Bureau Lopende Zaken) besloot de agrariër een boerenlandpad te open over zijn perceel. Hoewel het op dit moment naar eigen zeggen "minder slecht" is gesteld in de bollenbranche, was geld toentertijd niet de drijfveer. De combinatie van eigen interesse en het creëren van begrip onder de lokale bevolking was de voornaamste reden, aldus agrariër A. Bovendien kost een boerenlandpad voor een bollenteler minder inspanning omdat er al paadjes tussen de bollenvelden door lopen. De huidige vergoeding dekt volgens hem redelijk de kosten, de agrariër houdt er naar eigen zeggen weinig aan over. (Agrariër A, 2015)

Naast het telen van bollen doet agrariër A niet aan verdere nevenactiviteiten. Dit terwijl andere agrariërs volgens hem een aanzienlijke omzet draaien door hun activiteiten naast het bollen telen. In de lente, wanneer de bollenvelden in bloei staan, bezoeken veel toeristen het gebied. Het is dan ook gedurende deze periode dat het hoogste aantal wandelaars het pad aandoen. Hoewel er geen telgegevens beschikbaar zijn kan worden gesteld dat het een rustig boerenlandpad is, aldus de agrariër. (Agrariër A, 2015)

Het onderhoud van de bebording heeft hij uitbesteed en het pad wordt voornamelijk gebruikt door fanatieke wandelaars. Volgens de agrariër maakt het deze groep niet uit op wat voor ondergrond ze lopen, het belangrijkste is het "maken" van kilometers. Hoewel er dagtochten in de regio worden georganiseerd lopen deze niet over het boerenlandpad van deze agrariër. Deze tochten worden voornamelijk over verharde paden uitgezet. (Agrariër A, 2015)

Mede door het feit dat het boerenlandpad over een al bestaand pad is uitgezet, ondervindt agrariër A vrijwel geen schade door vertrapping van bollen. Het maken van een foto is volgens hem de voornaamste reden waarom mensen afwijken van het pad. Ter vergelijking: de schade veroorzaakt door vogels is groter. Andere agrariërs kiezen niet voor een boerenlandpad vanwege het risico op overdracht van geelziekte¹⁰. Verder houdt hij rekening met de besproeiing van zijn gewassen. Dit doet hij overwegend 's avonds wanneer er geen wandelaars over het pad lopen. Wanneer dit wel gebeurt, pauzeert hij het besproeien totdat de wandelaars gepasseerd zijn. (Agrariër A, 2015)

Voornaamste baat van het boerenlandpad wat betreft agrariër A en zijn onderneming is het creëren van begrip voor zijn activiteiten. Volgens hem hebben veel agrarische ondernemingen te maken met weinig betrokkenheid onder (lokale) bevolking door de schaalvergroting die plaatsvindt in de bedrijfstak. Door de lokale bevolking

⁸ Ziekte onder vee wegens indirecte besmetting door honden.

⁹ Op lokaal niveau het opnieuw indelen van landbouwpercelen om zo per agrariër zoveel mogelijk aaneengesloten grond te verkrijgen.

¹⁰ Ziekte onder hyacinten die onder zeer natte omstandigheden kan worden overgebracht (lees ingelopen) door de mens. Besmetting heeft vaak grote negatieve gevolgen voor de gehele oogst.

meer te betrekken wordt getracht een groter draagvlak te creëren onder de lokale bevolking voor zijn activiteiten. (Agrariër A, 2015)

Verbeterpunten zijn er op het gebied van rustpunten. Mensen drinken graag een kop koffie of moeten naar het toilet, tot nu toe zijn er rondom dit boerenlandpad weinig faciliteiten in deze vorm. (Agrariër A, 2015)

4.2.2 Agrariër B, Oosthuizen

Deze agrariër woont in boerderij De Klaverhoeve in Oosthuizen en bezit in totaal zo'n 60 hectare grond. Deze agrariër kent veel nevenactiviteiten en past agrarisch natuurbeheer toe op zijn percelen. De Klaverhoeve is een zorgboerderij en kan worden beschouwd als een duurzame onderneming, omdat deze zelfvoorzienend is in voer en er geen sprake is van mestoverschot. Met slechts 100 vleeskoeien wordt er naar eigen zeggen extensief ondernomen op het gebied van veeteelt. (Agrariër B, 2015)

Voorheen was agrariër B een melkveehouder en kon daar redelijk tot goed van rondkomen. Door veranderingen in de Europese wetgeving was deze vorm echter niet meer rendabel en is hij overgestapt naar vleeskoeien. Het bedrijf kent de volgende nevenactiviteiten (Agrariër B, 2015):

- Schoolklasarrangementen, historische wandelingen met gids;
- Natuurbeheer door o.a. het beschermen van nesten en het creëren van bloemrijke slootkanten;
- Verkoop van eigen vleesproducten;
- Zorgboerderij, ontvangt 2 maal per week circa 6 personen.

De voornaamste redenen voor agrariër B om te kiezen voor een boerenlandpad waren (Agrariër B, 2015):

- Past binnen bedrijfsvoering;
- Betrokkenheid vergroten, mensen kennis laten maken met zijn onderneming;
- Bijkomend voordeel; wandelaars waarschuwen voor dingen die gebeuren op zijn land. Bijv. koe in de sloot, het kalveren van een koe etc.;
- Geïnteresseerd in doe-het-zelf-klusjes, bijv. het maken van klaphekjes (zie figuur 8).

Voorheen liep het boerenlandpad ook over percelen van twee andere agrariërs. Eén van de drie agrariërs deed volgens agrariër B vrijwel niets aan het onderhoud van het boerenlandpad en de ander was erg huiverig voor ziektes. Door ruilverkaveling zijn de desbetreffende percelen uiteindelijk in bezit gekomen van agrariër B. (Agrariër B, 2015)

Agrariër B is over het algemeen zeer positief over zijn boerenlandpad ondanks de consequenties die het gebruik van het pad met zich mee brengt. Zo kan hij geen stieren plaatsen op het land waar het pad overheen loopt of dient hij voor scholen het pad helemaal vrij te zetten zodat de koeien niet in contact kunnen komen met de kinderen. Incidenteel komt het voor dat honden worden uitgelaten op het pad, deze kunnen indirect ziektes overdragen. De agrariër is echter niet angstig voor besmetting omdat de kans naar eigen zeggen zeer klein is. Bovendien wordt wandelaars door o.a. bordjes (zie figuur 9) verzocht honden niet mee te nemen tijdens een wandeling over het boerenlandpad. Volgens agrariër B is dit de voornaamste reden voor andere agrariërs om niet te kiezen voor een boerenlandpad. (Agrariër B, 2015)

Klein onderhoud doet agrariër B zelf, het groot onderhoud besteedt hij uit. De vergoeding die hij van de provincie Noord-Holland en het recreatieschap Twiske-Waterland ontvangt dekken naar eigen zeggen de kosten goed, hij houdt er weinig aan over. (Agrariër B, 2015)

Figuur 8 Klaphek op boerenlandpad (Bruines, 2015)

Figuur 9 Boerenlandpad: verboden voor honden (Bruines, 2015)

De communicatie naar de wandelaar kan volgens hem verbeterd worden. Voornamelijk om misverstanden te voorkomen. Er worden voorbeelden genoemd van wandelaars die melden dat er stieren in dezelfde wei lopen als waar het wandelpad overheen loopt. Dit zijn echter koeien met hoorns die door de wandelaar werden aangezien als stieren. Ook het feit dat het een onverhard pad is en er bepaald schoeisel nodig is wordt nog eens vergeten door de wandelaar. (Agrariër B, 2015)

4.2.3 Agrariër C, Nes aan de Amstel

Agrariër C is woonachtig in Nes aan de Amstel. Dit dorp is gelegen nabij de stedelijke omgeving van Amstelveen. Wellicht is in een stedelijke omgeving sprake van een andere mentaliteit onder wandelaars. (Agrariër C, 2015)

Volgens agrariër C is de overheid erg actief in de regio als het gaat om natuurontwikkeling. Er wordt veel geld uitgetrokken voor natuurontwikkeling en verhoging van de belevingswaarde van recreanten door bijvoorbeeld pontjes aan te leggen. Eerder waren er plannen voor bebouwing in de omgeving van Nes aan de Amstel. Omdat de vliegtuigen die landen op het nabij gelegen vliegveld Schiphol ruimte nodig hebben, is dit echter niet door gegaan. Of zoals agrariër C zegt: “Dat is de redding geweest voor de polder”. (Agrariër C, 2015)

Het boerenlandpad dat over het perceel van agrariër C loopt is onderdeel van het Noord-Hollandpad. De schaalvergroting van het bedrijf resulteerde in minder betrokkenheid en begrip onder de bevolking. Voornaamste reden voor agrariër C was dan ook de recreanten meer te betrekken bij zijn bedrijf. (Agrariër C, 2015)

De kosten zitten in het onderhoud; maaien, bankjes, hekjes, bordjes zoals weergegeven in figuur 10 De overheadkosten zijn naar eigen zeggen ‘fooi voor de boer’. Verder is er een vergrote kans op de ziekte Neospora. Hoewel er vrijwel geen gevallen bekend zijn van een besmetting als deze moet er wel rekening mee worden gehouden. Wanneer deze ziekte geconstateerd wordt heeft die gevolgen voor de gehele veestapel en kan de agrariër financiële schade lijden. (Agrariër C, 2015)

Figuur 10 Bankjes als onderdeel van onderhoudskosten van een boerenlandpad, (Bruines, 2015)

Hoewel agrariër C tevreden is over zijn boerenlandpad, is er vaak een groot verschil tussen theorie en praktijk.

Wat de overheid of recreant wil of verwacht sluit in sommige gevallen niet goed aan op de werkelijkheid en wat binnen de mogelijkheden van de agrariër ligt. Hierdoor voelt de laatstgenoemde zich soms onbegrepen. Wat agrariër C betreft is dit een punt voor verbetering. (Agrariër C, 2015)

4.3 Overheid

4.3.1 Provincie Noord-Holland

Mw. Slettum is werkzaam bij de Provincie Noord-Holland en het aanspreekpunt voor RNH wat betreft de boerenlandpadregeling. Zij heeft namens de provincie de belangen van de boerenlandpadregeling ondergebracht bij RNH. Middels een interview met mw. Slettum kan het beeld van de provincie worden geschetst. (Slettum, 2015)

Tijdens het interview laat ze weten dat haar algemeen beeld van de boerenlandpadregeling positief is. De provincie voorziet door middel van o.a. boerenlandpaden in de plicht die zij heeft in het creëren van recreatieve voorzieningen. Verder vindt ze dat de overdracht van de contracten van Wandelnet naar RNH goed verlopen zijn. De overeenkomst tussen de provincie en RNH zorgt voor continuïteit. De intentie vanuit de provincie is dan ook om de huidige overeenkomst voort te zetten na afloop van het huidige contract. Bij besprekingen over een vernieuwde samenwerkingsovereenkomst tussen provincie Noord-Holland en RNH zal worden gekeken waar het contract eventueel moet worden aangepast. Uitgangspunt van de provincie is in haar ogen de toegankelijkheid van het boerenland vergroten. (Slettum, 2015)

Mw. Slettum ziet dat de boerenlandpaden in Noord-Holland voornamelijk worden gebruikt door fanatieke wandelaars. Deze wandelaars lopen vaak LAW-routes¹¹. Boerenlandpaden zijn vaak onderdeel van een LAW. Boerenlandpaden dragen dus bij aan een grootschalig netwerk. De voornaamste reden voor een agrariër om niet te kiezen voor een boerenlandpad is in haar ogen het feit dat de agrariër bang is voor verstoring van het vee of de afname van zijn eigen privacy. (Slettum, 2015)

Ze ziet een “mentaliteitsverschil” tussen het Noorden en het Zuiden van de provincie Noord-Holland. De bevolking wonend in het zuiden van de provincie heeft een meer individualistische instelling, waarbij minder sociale betrokkenheid is. In het Noorden is dit minder het geval. Mocht er in de toekomst besloten worden om de subsidie voor boerenlandpaden te stoppen ziet ze mogelijkheden om de paden op andere manieren te financieren. Hierbij worden ideeën als ‘adopteer’ een wandelpad genoemd. (Slettum, 2015)

4.3.2 Gemeente Haarlem

Mw. Selten en Mw. Meuleman zijn beiden beleidsmedewerkers bij de gemeente Haarlem en hebben meerdere malen initiatief genomen boerenlandpaden te introduceren in hun gemeente. Relevant voor dit onderzoek zou kunnen zijn de reden waarom dit niet lukte. (Selten & Meuleman, 2015)

Mw. Selten en mw. Meuleman stellen dat de gemeente Haarlem over weinig buitenruimte beschikt, naar eigen zeggen “de minst groene stad van Nederland”. (Selten & Meuleman, 2015) Merendeel is stedelijk gebied waardoor de kans op aanleg van een boerenlandpad kleiner is dan in andere gemeenten. Veel inwoners zoeken nationale parken of andere recreatieschappen op om te ontspannen. Boerenlandpaden zouden in deze stedelijke gemeente een uitkomst kunnen bieden. (Selten & Meuleman, 2015)

Van het kleine aantal agrariërs dat de gemeente kent, is er niemand die een boerenlandpad over zijn grond wil. De angst voor (te) grote hoeveelheden bezoekers en het risico op ziektes zijn de voornaamste redenen om dit niet te doen. Er is geprobeerd een boerenlandpad aan te leggen in de gemeente, hier is echter toestemming van meerdere agrariërs voor nodig. Een deel van de agrariërs stemde in, een ander deel niet. Het boerenlandpad in de gemeente Haarlem ging daarom niet door. (Selten & Meuleman, 2015)

4.3.3 Gemeente Heerhugowaard

Dhr. Kloosterman is coördinator voorzieningen en werkzaam op de afdeling Sociaal Ruimtelijke Ontwikkeling in de gemeente Heerhugowaard. Dit is een middelgrote gemeente van circa 70.000 inwoners. Qua oppervlakte is de gemeente Heerhugowaard vergelijkbaar met grote gemeenten als Alkmaar, Zaanstad of Haarlem. Bovendien heeft de gemeente verschillende stukken met agrarisch cultuurlandschap binnen haar grenzen. Een interview met degene die o.a. gaat over de wandelroutestructuur kan wellicht aantonen wat er speelt onder de bevolking in een middelgrote gemeente in de provincie Noord-Holland. (Kloosterman, 2015)

Dhr. Kloosterman ziet een belangrijke rol voor LTO. Door presentaties en informatieavonden kan de agrariër handvatten en duidelijkheid worden geboden, die kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van boerenlandpaden. Indien goed toegelicht kan dit de zorgen, die een agrariër ervan weerhouden een boerenlandpad aan te leggen, wegnemen. Verder stelt hij dat met de ontwikkeling van zogenaamde rustpunten de overheid investeert in het wandel- en fietsnetwerk van Noord-Holland. (Kloosterman, 2015)

Tot slot vindt dhr. Kloosterman het opvallend dat de ontwikkeling van groen, in welke vorm dan ook, niet is opgenomen in exploitatieplannen. Waar er bij de ontwikkeling van een nieuwe woonwijk wel moet worden betaald aan de ontsluiting van de wijk (lees wegen, fietspaden), wordt er geen bijdrage verwacht voor de ontwikkeling van groen, natuur of recreatiemogelijkheden. Dit terwijl de maatschappelijke waarde van groen middels o.a. het TEEB- onderzoek¹² is aangetoond. (Kloosterman, 2015)

4.3.4 Gemeente Zaanstad

Dhr. Peletier is werkzaam voor het domein Stedelijke Ontwikkeling in de gemeente Zaanstad. Hij is o.a. de persoon die zich bezig houdt met de fiets- en wandelnetwerken in de gemeente. De gemeente Zaanstad is een grote gemeente en representeert dus een grote groep mensen. (Peletier, 2015)

¹¹ Lange-afstand-wandelpad van minstens 100 kilometer welke zijn aangegeven met een wit-rode routemarkering.

¹² The economics of ecosystems & biodiversity (rapportage)

Hoewel er veel wandelpaden zijn ontwikkeld door de gemeente Zaanstad, komen boerenlandpaden naar eigen zeggen moeizaam van de grond. Voornaamste reden is de terughoudendheid van boeren. Veel van hen zijn angstig voor een grote intensiteit van wandelaars, omdat deze dicht bij stedelijk gebied is gelegen. Deze mate van intensiteit vergroot het risico op indirecte besmetting van vee door honden, maar ook vissers die afval (lees vishaakjes) achterlaten. Het intensief gebruik van een boerenlandpad in stedelijk gebied is volgens dhr. Peletier logisch. (Peletier, 2015)

Ondanks de terughoudendheid onder agrariërs werd er onlangs nog een boerenlandpad geopend in de gemeente Zaanstad. De betreffende agrariër heeft volgens dhr. Peletier gekozen voor een boerenlandpad om meer draagvlak te creëren na een schaalvergroting van z'n bedrijf. Met dit pad wordt geprobeerd de betrokkenheid met het bedrijf te vergroten. (Peletier, 2015)

Dhr. Peletier ziet verbeterpunten op het gebied van communicatie. Met name de versnippering door verschillende initiatieven draagt volgens hem niet bij aan het efficiënter maken van de boerenlandpadregeling en alles wat daarmee samenhangt. Verder kunnen boerenlandpaden net als fietspaden bijdragen aan het toegankelijk maken van het buitengebied. (Peletier, 2015)

Wellicht zullen meer agrariërs overgaan tot de aanleg van een boerenlandpad indien de prijs per strekkende meter wordt verhoogd. Of wellicht duren de huidige contracten te lang, stelt hij. De boerenlandpadregeling kan verder "meeliften" met de trend schaalvergroting om zo de betrokkenheid voor agrarische ondernemingen te vergroten onder de bevolking. Prioriteit is echter meer handhaving op de paden zelf. Met name op paden die tegen of in het stedelijk gebied gelegen zijn is dit volgens Peletier het belangrijkste verbeterpunt. Door de handhaving te verbeteren wordt vandalisme en het uitlaten van honden op de boerenlandpaden beperkt. (Peletier, 2015)

4.4 Recreanten/ burgers

4.4.1 Bureau lopende zaken

Dhr. Mars is een ervaren routemaker en runt o.a. Bureau Lopende Zaken. Deze stichting is opgezet met als doel verantwoorde vormen van groene recreatie te ontwikkelen om zo draagvlak voor duurzaam behoud van waardevolle landschappen te creëren. (Bureau Lopende Zaken, 2015) Verder bereidt dhr. Mars de aanleg van wandelroutes voor en voert hij o.a. de zogenaamde keukentafelgesprekken met de agrariër. Hij ontwikkelt wandel- en fietsgidsen en is daarnaast de wandelcoördinator van de jaarlijkse Fiets- en Wandelbeurs in de Amsterdam RAI. (Mars, 2015)

Dhr. Mars ziet dat boerenlandpaden voordeel hebben van de toenemende ruilverkaveling de afgelopen jaren. In sommige gebieden is het ontwikkelen van een boerenland een flinke opgave omdat door de perceelverdeling van een groot aantal verschillende agrariërs toestemming nodig is. Als voorbeeld noemt dhr. Mars een pad dat over percelen van 6 verschillende agrariërs zou moeten lopen. Als één van deze agrariërs geen toestemming geeft kan het pad niet worden gerealiseerd. Gevolg van ruilverkaveling is dat er vaak minder agrariërs nodig zijn voor het ontwikkelen van één boerenlandpad doordat de percelen van de agrariërs na de ruilverkaveling aan elkaar gelegen zijn. (Mars, 2015)

Fusies van agrarische bedrijven hebben echter een nadelig effect op boerenlandpaden. De prioriteit van agrariërs ligt volgens hem dan ergens anders en de voorgeschiedenis is verdwenen. Volgens dhr. Mars werd er door de EU-wetgeving, gecreëerd door de Ierse landbouwcommissaris McSharry een voorzet gegeven voor de huidige boerenlandpadregeling. Hierin staat o.a. dat een deel van een akkerbedrijf braak moet liggen ter voorkoming van overproductie van landbouwproducten. De agrariër kreeg hiervoor een vergoeding. Het vervolgens kiezen voor een boerenlandpad ligt hier in het verlengde van. (Mars, 2015)

Verder denkt de routemaker dat de openstelling wordt bemoeilijkt door het feit dat vrijwel iedere vierkante meter in Nederland is afgepaald en al een bestemming heeft. Volgens dhr. Mars zijn we beland op een omschakelingsmoment tussen het recreëren in recreatiegebieden en het recreëren op boerenlandpaden. Hij stelt wel dat beide recreatiemogelijkheden niet gemist kunnen worden. (Mars, 2015)

4.4.2 Wandelnet

Voordat de boerenlandpadregeling door de provincie werd ondergebracht bij Recreatie Noord-Holland werden de contracten door Wandelnet beheerd. Als coördinator belangenbehartiging zou mw. van Dijk een beeld kunnen schetsen vanuit het perspectief van de recreant zelf. Omdat ze veel contact heeft met vrijwilligers, weet ze goed wat er speelt onder de wandelaars. Tevens is dit interview ingepland na gesprekken met S.C. Dutry van Haeften. Zij adviseerde Mw. Van Dijk te interviewen voor dit onderzoek. Dit naar aanleiding van haar eigen onderzoek naar de openstellingsmogelijkheden voor boerenland in de Provincie Utrecht. (Dutry van Haeften, 2015) (Dijk, 2015)

Terugkijkend op de periode dat Wandelnet verantwoordelijk was voor de ontwikkeling van boerenlandpaden stelt mw. van Dijk dat de constructie “niet ideaal” was. Wandelnet fungeerde als intermediair tussen de overheid en de agrariër, waarbij de contracten werden opgesteld en beheerd door Wandelnet. De opdeling van de boerenlandpadregeling per provincie ziet ze als nadelig voor de regeling. Het zorgt voor grote verschillen tussen boerenlandpaden in provincies. (Dijk, 2015)

Kijkend naar de vergoeding (€0,91 per strekkende meter) die de agrariërs wordt geboden, zegt mw. van Dijk het volgende; “De vergoeding is prima, maar het haalt geen agrariërs over”. Hiermee doelt ze op het feit, dat de vergoeding voor de meeste agrariërs niet de voornaamste reden is om te kiezen voor een boerenlandpad. Veel agrariërs hebben tegenwoordig nevenactiviteiten en een boerenlandpad past in dit plaatje. (Dijk, 2015)

Boerenlandpaden zijn van grote waarde voor lange afstandswandelingen (LAW). Zo kunnen de boerenlandpaden bijdragen aan het vermijden van knelpunten op de route. Bovendien zorgt een boerenlandpad voor afwisseling in ondergrond. Hierdoor stijgt de belevingswaarde voor de wandelaar wanneer deze in de LAW verwerkt worden, aldus mw. van Dijk. (Dijk, 2015)

Mw. van Dijk voorspelt dat wandelen in de toekomst aan populariteit zal toenemen en het aanbod van wandelroutes zal leiden tot een vergroot aanbod in de wat ze noemt “wandelinfrastructuur”. Deze verwachte toename van populariteit van wandelen kan worden bevestigd uit de gegevens weergegeven in de onderzoeksmethodiek (Hoofdstuk 2.1 Belang). Mw. van Dijk beschouwt de boerenlandpaden als “parels van de route”. Hiermee doelt ze op de belevingswaarde die een boerenlandpad met zich mee brengt wanneer deze is toegevoegd aan de route. Volgens haar is een boerenlandpad een publiekstrekker. Tot slot adviseert Mw. Van Dijk een bezoek te brengen aan beleidsvrijwilliger van Wandelnet dhr. Meijdam. (Dijk, 2015)

4.4.3 Te Voet

Dhr. Meijdam is ZZP’er en o.a. werkzaam voor Te Voet¹³. Hij heeft diverse erkenningen ontvangen voor zijn werkzaamheden, waaronder het Groene Lint en de Gouden Schoen. Dhr. Meijdam is regelmatig aanwezig bij wandeloverleggen en is tevens adviseur voor organisaties op het gebied van wandelen. (Meijdam, 2015)

Het val dhr. Meijdam op dat de burger verschillende verwachtingen heeft op het gebied van fiets- en wandelpaden. Het doorberekenen van de kosten voor de aanleg van een fietspad kan beter worden verantwoord naar de burger dan de aanleg van wandelpaden. Hij stelt dat fietspaden voor het gevoel van de burger nut hebben. Dit terwijl de burger het nut van wandelpaden lager inschat, maar wel van de overheid verwacht dat deze de burger hierin voorziet. (Meijdam, 2015)

Dhr. Meijdam vindt het naar eigen zeggen lastig om precies vast te stellen wat de beweegredenen van een agrariër zijn om te kiezen voor een boerenlandpad. De beslissing van de agrariër voor de aanleg van een boerenlandpad is volgens hem toch eerder een gevoelskwestie dan dat het een keuze is op financieel gebied. (Meijdam, 2015)

Advies van dhr. Meijdam is dat er beter moet worden geluisterd naar de agrariërs, agrarische natuurverenigingen en agrarische belangenvertegenwoordigers. Bovendien stelt hij dat er geen standaardprocedure dient te zijn, ieder boerenlandpad is verschillend. Dit geldt voor zowel onderhoud als de vergoeding die per strekkende meter wordt betaald. De ene agrariër heeft namelijk meer winstderving door de wandelaars dan de andere, aldus dhr. Meijdam. (Meijdam, 2015)

¹³ Belangenvereniging voor wandelaars met zo’n 600 leden (Meijdam, 2015)

4.5 Output interviews

In tabel 1 zijn de resultaten van de interviews kort samengevat en weergegeven.

Tabel 1 Resultaten interviews

Geïnterviewde	Algemeen beeld	Baten	Verbeterpunten
Landschap Noord-Holland	• Positief • Texel opvallend succesvol • Terughoudendheid door ziektes	• Onderdeel Noord-Hollandpad	• Communicatie naar Agrariër & wandelaar
Agrarische natuurvereniging De Lieuw	• Positief • Past in bedrijfsvoering • Veel promotie	• Onderdeel van nevenactiviteiten	• Registreren kan effectiever • Communicatie naar wandelaar
Recreatie Noord-Holland	• Positief • Voldoet aan gestelde doelen • Terughoudendheid door ziektes	• Voldoet aan eisen provincie • Werkgelegenheid	• Communicatie naar agrariër • Wegnemen van angst bij agrariër
Agrariër A – Anna Paulowna	• Positief • Houdt weinig over aan vergoeding • Weinig schade	• Geen financiële reden voor aanleg • Betrokkenheid creëren lokale bevolking	• Meer rustpunten
Agrariër B - Oosthuizen	• Positief • Past in bedrijfsvoering	• Betrokkenheid creëren lokale bevolking • Interessante klusjes	• Communicatie naar wandelaar
Agrariër C – Nes aan de Amstel	• Positief • Geen bebouwing in omgeving door aanvliegroute Schiphol	• Betrokkenheid creëren lokale bevolking	• Verschillen tussen theorie & praktijk
Provincie Noord-Holland	• Positief • Gebruikers voornamelijk fanatieke wandelaars	• Voorziet in het creëren van recreatieve voorzieningen • Vergroot toegankelijkheid boerenland	• Wegnemen angst bij agrariër
Gemeente Haarlem	• Positief • Kent geen BLP binnen gemeentegrenzen	• Biedt mogelijkheden op gebied van vergroten wandelnetwerk	• Angst wegnemen bij agrariër
Gemeente Heerhugowaard	• Positief • Baten groen onderkend hoewel deze zijn bewezen	• Voorziet in het creëren van recreatieve voorzieningen • Wandelvoorzieningen	• Rustpunten • Communicatie • Grotere rol voor LTO → wegnemen angst agrariër
Gemeente Zaanstad	• Positief • Komt moeizaam van de grond • Terughoudendheid agrariërs → angst	• Vergroot wandelnetwerk • Vergroot toegankelijkheid buitengebied	• Hogere vergoeding leidt tot meer BLP • Meeliften op schaalvergroting • Handhaving op paden zelf
Bureau Lopende Zaken	• Positief • Ruilverkaveling positieve werking	• Uitbreiding wandelnetwerk • Werkgelegenheid	• Angst wegnemen agrariër
Wandelnet	• Positief • Vroeger fungeren als tussenloket → niet ideaal • Opdeling per provincie nadelig • Noord-Holland → goed opgepakt	• Van grote waarde LAW • Belevingswaarde	• Door populariteit wandelen wordt BLP belangrijker in toekomst
Te Voet	• Positief • Gevoel van nut bij fietspaden groter dan bij wandelpaden	• Verhoogt kwaliteit wandelnetwerken	• Contracten op maat • Luisteren naar agrarische sector

H5. Resultaten – Secundair onderzoek

5.1 Overheidsdoelen

In het hoofdstuk waarin de onderlinge belangen en geldstromen verder zijn toegelicht, is naar voren gekomen dat de overheid in de vorm van de provincie Noord-Holland een belangrijke rol speelt in de ontwikkeling en het in stand houden van boerenlandpaden. Om later in dit onderzoek antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag zal moeten worden gekeken naar de doelen die de provincie heeft opgesteld betreffende de boerenlandpadregeling.

5.1.1 Instrument voor de ontwikkeling van wandelnetwerken

De ontwikkeling van boerenlandpaden past in de visie die de provincie uitvoert: het ontwikkelen van een compleet toegankelijk en samenhangend regionaal netwerk van recreatieve verbindingen voor wandelen, fietsen en varen. (Provincie Noord-Holland, Programma Groen 2015-2019, 2015)

In de Agenda Groen en het Programma Groen hebben de Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland vastgesteld dat de regionale routenetwerken voor fietsen en wandelen prioriteit hebben. De toegankelijkheid van het landelijk gebied wordt vergroot door de bijdrage van de provincie bij het aanleggen en beheren van boerenlandpaden door agrariërs. (Provincie Noord-Holland, Programma Groen, 2015)

De provincie acht dit belangrijk omdat veel boerenlandpaden onderdeel zijn van grotere routenetwerken binnen de provincie. Tevens bestaat het provinciale Noord-Hollandpad (zie figuur 11) voor een groot deel uit boerenlandpaden. Dit pad is een lange afstandsroute van zo'n 400 kilometer dat Texel met het Gooi verbindt. In 13 etappes lopen wandelaars over grotendeels onverharde paden of landwegen, dwars door het Noord-Hollandse landschap. (Provincie Noord-Holland, www.noord-holland.nl, 2015)

Wanneer besloten wordt de boerenlandpadregeling niet te continueren na de evaluatie in 2016, is het zeer waarschijnlijk dat contracten na 2016 niet verlengd zullen worden. Reden hiervoor is omdat er buiten de provincie om geen geld beschikbaar wordt gesteld door andere organisaties. Dit kan betekenen dat de kwaliteit van de wandelstructuur in de provincie zal afnemen. Dit biedt echter ook kansen in het creëren van wandelstructuur door middel van andere initiatieven. (Rohof A. , Plan van Aanpak boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2013)

5.1.2 Recreatie Noord-Holland

Tot 2013 werd de boerenlandpadregeling uitgevoerd door Wandelnet. Omdat de boerenlandpadregeling een regeling is waarbij er meestal sprake is van kleinere bedragen, is het voor de provincie niet mogelijk om deze zelf uit te voeren. De Provincie Noord-Holland hanteert namelijk een subsidiegrens van €5.000,-, daarom is de uitvoering door een externe partij als RNH gewenst. (Rohof A. , Plan van Aanpak boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2013)

5.1.3 Kosten Overheid

Het uitgetrokken bedrag van €650.000,- kan worden onderverdeeld in verschillende kosten. In tabel 2 Zijn de te verwachten kosten weergegeven, welke zijn vastgesteld aan de hand van de gehanteerde uitgangspunten.

Figuur 11 Noord-Hollandpad, (Provincie Noord-Holland, Programma Groen 2015-2019, 2015)

Tabel 2 Te verwachten kosten voor de periode 2013-2016, (Rohof A. , Plan van Aanpak boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2013)

Onderdeel	Prijspeil 2013	Inschatting kosten jaarlijkse indexering	Totaal te verwachten kosten
Vergoedingen boerenlandpaden	€238.442,-	€35.766,-	€274.208,-
Overhead beheer contracten door RNH	€136.960,-	€20.544,-	€157.504,-
Totaal			€431.712,-

Om de bestaande boerenlandpadcontracten te continueren is een bedrag van €238.442,- nodig. Hierin zijn de betalingen van 2013 tot 2021 geraamd. Door de jaarlijkse indexering¹⁴ waarbij wordt uitgegaan van een kosteneffect van 15%, komt er een bedrag van €35.766,- bovenop. Onder overheadkosten vallen alle bijkomende kosten die RNH dient te maken zoals eenmalige kosten, jaarlijkse beheerkosten, variabele kosten en verantwoording naar de opdrachtgever. (Rohof A. , Plan van Aanpak boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2013)

De hierboven geraamde kosten kunnen worden afgetrokken van het door de provincie beschikbaar gestelde bedrag. €650.000 - €431.712,- = **€218.288,-**. Dit is het geraamde budget voor nieuw af te sluiten contracten.

5.2 Belang van de recreant

Uit onderzoek in opdracht van Wandelnet (Siebelink, 2010) is gebleken dat wandelaars over het algemeen hoger opgeleide personen zijn. Wanneer er specifiek wordt gekeken naar de wandelaars die het meeste aantal uren wandelen (5 uur per week), scoren de laag opgeleiden weer hoger. Het totaal aantal wandelingen per jaar gedaan door Nederlanders komt uit op ruim 710 miljoen. Afgezet tegen een bevolking van 16,62 miljoen, komt dit neer op bijna 43 wandelingen per persoon per jaar. Dit aantal wandelingen is een lichte stijging ten opzichte van 2005.

Opvallend is het aantal mensen dat wandelt omdat deze behoefte heeft aan ontspanning (85%) en omdat het bevorderlijk is voor hun gezondheid (66%). (Siebelink, 2010) De link tussen wandelen (in een groene omgeving) en gezondheid is dus relatief snel gelegd. Toch is dit vrijwel niet uit te drukken in "harde" cijfers. Dit terwijl de meerwaarde hiervan zeer groot kan zijn. In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de positieve effecten die wandelen in het algemeen, en wandelen over boerenlandpaden in het bijzonder heeft.

5.2.1 Wandeltekort

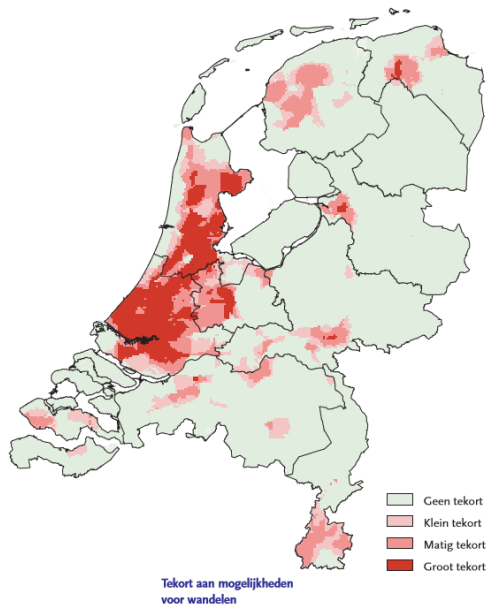
Zoals al duidelijk is geworden in de onderzoeksmethodiek (hst. 2.1. Belang) komt het wandelaanbod en de vraag naar wandelmogelijkheden niet overeen en dreigt dit tekort de komende jaren alleen maar groter te worden. Dit vertaalt zich dan ook naar het wandeltekort in figuur 13. Hierin is te zien dat het wandeltekort in Nederland vooral in de provincies Zuid-Holland en Noord-Holland is geconcentreerd. Ter vergelijking: dit wandeltekort is groter dan het fietstekort. Fietzers kunnen namelijk een grotere afstand afleggen en dus van meer fietsmogelijkheden gebruik maken. (Huis, Hoenderkamp, & Hoffmans, 2008)

Hierbij dient in overweging te worden genomen dat dit onderzoek dateert uit 2008. Sindsdien zijn er verschillende ontwikkelingen geweest welke positief zijn geweest op het gebied van de wandelroutes en de wandelstructuur in Noord-Holland. Daarnaast is er sprake van een relatief eenvoudige onderzoeksopzet waarbij gekeken wordt naar het inwonertal per oppervlakte eenheid bossen en parken. Hierbij zijn de wandelmogelijkheden in agrarisch natuurlandschap dus niet meegewogen. (Huis, Hoenderkamp, & Hoffmans, 2008)

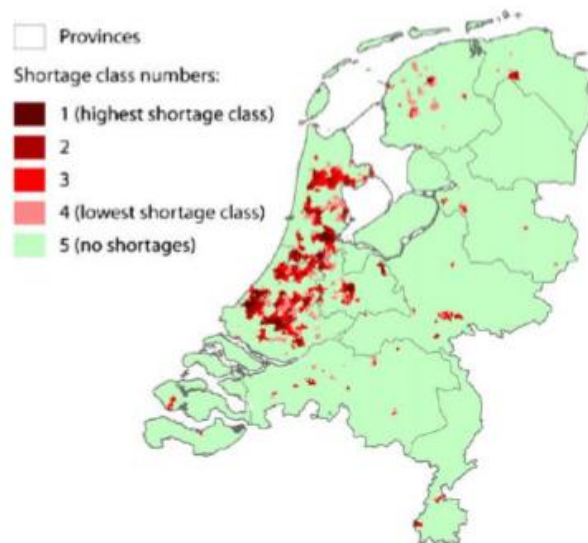
De immateriële waarde van bedrijven, producten of diensten is de afgelopen decennia steeds belangrijker geworden. Er kan worden gesteld dat we hedendaags in een "belevingseconomie" leven. (Sijtsma, 2013) Figuur 12 is afkomstig uit het AVANAR-model waar de vraag naar groen wordt afgewogen tegen het aanbod van groen. Deze is vervolgens verdeeld in vijf klassen. Hoe intenser de kleur rood in een gebied, des te hoger is het groentekort. Groene stukken in het figuur kennen geen tekort. Ongeveer een derde van de gebieden die

¹⁴ Jaarlijkse berekening van het prijspeil per strekkende meter op basis van het consumentenprijsindexcijfer (CPI) van het Centraal Bureau Statistiek (CBS)

een groentekort kennen bevinden zich in de provincie Noord-Holland. Volgens berekeningen leven er zo'n 6 miljoen Nederlanders met een groentekort. (zie figuur 12) (Sijtsma, 2013)

Figuur 13 Tekortkaart wandelgebied Nederland
(Huis, Hoenderkamp, & Hoffmans, 2008)

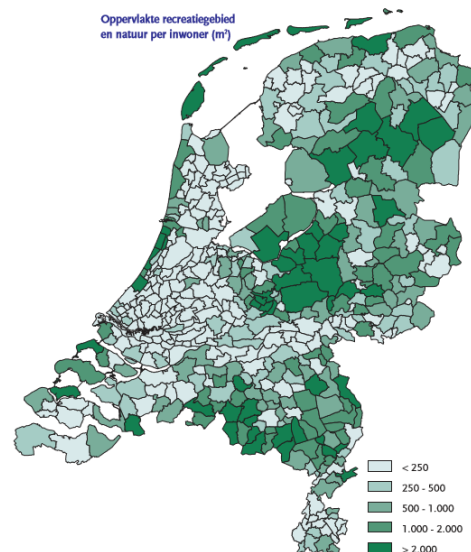
Figuur 12 Groentekort Nederland (Sijtsma, 2013)

5.2.2 Ruimtedruk

De provincie Noord-Holland kent een hoge ruimtedruk. Hierdoor is zij genoodzaakt bepaalde functies van een bepaalde ruimte te combineren. Zo worden pleinen die op een juiste manier zijn ingericht gebruikt als wateropslag en worden groene verbindingen zoveel mogelijk gecombineerd met de aanleg van andere infrastructuur. Het principe boerenlandpaden past goed in deze visie van het toekennen van meerdere functies aan een ruimte, of in dit geval een stuk agrarisch gebied. In figuur 14 is te zien dat de oppervlakte recreatiegebied en natuur per inwoner zeer beperkt is in vergelijking met andere (oostelijk gelegen) gebieden in Nederland. (Huis, Hoenderkamp, & Hoffmans, 2008)

5.2.3 Waarde van groen

In Nederland is de ruimte beperkt, wanneer deze ruimte wordt afgewogen tegen het bevolkingsaantal, is er sprake van een bepaalde marktwerking wat betreft de inrichting van ruimte. Specifiek kijkend naar de provincie Noord-Holland kan worden gesteld dat er op dit gebied geen sprake is van een gezonde marktwerking, omdat de natuur niet kan concurreren met woningen en bedrijven. Dit leidt er vaak toe dat wanneer de bestemming voor een gebied bepaald wordt, dit vaak een economische functie zal krijgen in plaats van een natuurlijke bestemming.

Figuur 14 Oppervlakte recreatiegebied en natuur per inwoner (m²)
(Huis, Hoenderkamp, & Hoffmans, 2008)

Wanneer een gebied wordt aangewezen als natuurgebied zijn de kosten hiervan vaak niet in de vorm van beheer en onderhoud, maar in de vorm van opportunity costs¹⁵. Kortom; de natuur verliest het vaak van de economische kansen die een gebied vormt. Deze kosten verschillen per gebied en zijn afhankelijk van de locatie en economische waarde van het gebied. (Sijtsma, 2013)

In het TEEB van KPMG in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie is er gefocust op de directe en indirecte positieve effecten van groen in met name stedelijke gebieden. Er werd gekeken wat de effecten zouden zijn bij 10% meer groen in Nederland. Hierbij werden de gegevens van twee verschillende cases geëxtrapoleerd naar heel Nederland. (KPMG, 2012)

Tabel 3 Totale besparing zorgkosten Nederland (KPMG, 2012)

Aandoening	Minder patiënten	Besparing zorgkosten (€)
Infectie darmkanaal	1.770	1.031.841
Migraine	7.587	480.374
Diabetes	2.529	2.820.041
Astma en COPD (+ luchtwegen)	27.820	11.548.806
Nek- en rugklachten	24.026	4.231.571
Depressie (+ angst)	20.232	43.984.118
Coronaire hartziekten	506	1.340.682
Totaal	84.470	65.437.433

Er kan worden geconcludeerd dat bij de ontwikkeling van 10% meer groen in Nederland, er jaarlijks ruim 84.000 minder patiënten zich bij de huisarts hoeven te melden. Dit resulteert in een besparing van 65 miljoen euro. (tabel 3) Dit zou ook leiden tot een afname van zieke werknemers met 57.000 mensen op jaarbasis. De te besparen kosten worden hierbij geschat op 328 miljoen. (tabel 4) (KPMG, 2012)

Tabel 4 Totale besparing arbeidskosten Nederland (KPMG, 2012)

Aandoening	Minder zieke werknemers	Besparing arbeidskosten (€)
Infectie darmkanaal	1.190	9.838.071
Migraine	5.101	24.431.548
Diabetes	1.700	5.569.397
Astma en COPD (+ luchtwegen)	18.705	82.358.001
Nek- en rugklachten	16.154	43.251.794
Depressie (+ angst)	13.604	161.802.074
Coronaire hartziekten	340	1.477.177
Totaal	56.795	328.728.061

De totale te besparen kosten worden geschat op 394 miljoen euro. Kanttekening hierbij is dat de gegevens indicatief zijn. Belangrijk is het feit dat er in dit onderzoek vanuit wordt gegaan dat groen nog daadwerkelijk ontwikkeld moet worden. Wanneer dit vertaald wordt naar boerenlandpaden die nog ontwikkeld kunnen worden, kan men geld uitsparen omdat het groen er al is en kan wellicht hetzelfde resultaat bereikt worden. Dit onderzoek kent een beperkt aantal gezondheidsklachten welke zijn meegewogen. Daarnaast is er meer inzicht nodig wat de effecten op de langere termijn zullen zijn. Meer onderzoek is dus vereist. (KPMG, 2012)

5.2.4 Maatschappelijke baten

In opdracht van de Task Force Economie op het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft het LEI een indicatieve Maatschappelijke kosten- batenanalyse (MKBA) gemaakt als instrument voor de beleidsontwikkeling. Omdat de verwachting is dat de vraag naar wandelpaden in de toekomst zal toenemen (Dijk, 2015) (Huis, Hoenderkamp, & Hoffmans, 2008) is het van belang dat beslissingen op dit vlak economisch gefundeerd zijn. Middels dit onderzoek, dat gepubliceerd is voordat de provincies verantwoordelijk werden

¹⁵ De kosten van het niet gebruiken van natuurgebieden voor andere functies.

voor de boerenlandpadregeling, trachtte men inzicht te verkrijgen in de maatschappelijke kosten en baten van wandelpaden op boerenland. (Bos, Gaaff, Reinhard, & Rijk, 2008)

Uit dit onderzoek werden de volgende baten voor de recreant vastgesteld:

- *Wandelaars die eerst elders (verder weg) wandelden*
In dit onderzoek wordt gesteld dat de wandelmogelijkheden worden bepaald door de belevingswaarde en de reisafstand. Met een boerenlandpad dichterbij huis ervaart de recreant dezelfde beleving en is men minder geld kwijt aan reiskosten. Bovendien is de kans groot dat de recreant vaker gaat wandelen dan voorheen. (Bos, Gaaff, Reinhard, & Rijk, 2008)
- *Wandelaars die eerst niet wandelden*
Ook in dit geval is de reisafstand doorslaggevend. Vond de recreant de afstand van huis naar de start van de wandeling eerst te ver, gaat men uiteindelijk wel wandelen wanneer er een (boerenland)pad wordt geopend dichterbij huis. Kortom, de aanleg van boerenlandpaden stimuleert de mensen ook om te gaan wandelen. (Bos, Gaaff, Reinhard, & Rijk, 2008)
- *Gezondheidseffect van meer wandelen*
Zoals in het onderzoek van KPMG ook naar voren is gekomen, blijkt dat de natuur een positief effect heeft op de gezondheid van de mens. Het alleen al kijken naar natuur heeft een herstellende werking op stress en ziekte. (Berg & Berg, 2001) Ook worden er voorbeelden genoemd waarbij wandelen met succes wordt toegepast als behandeling van psychische patiënten of ontspoorde jongeren. (Bos, Gaaff, Reinhard, & Rijk, 2008)
- *Vermeden arbeidsongeschiktheid door wandelen*
Aansluitend op de behandeling van psychische patiënten of ontspoorde jongeren, kan wandelen er ook voor zorgen dat er minder mensen arbeidsongeschikt zullen raken. Hierdoor zullen minder mensen in de WAO of Ziektewet belanden. Dit bespaart kosten voor de overheid. (Bos, Gaaff, Reinhard, & Rijk, 2008)
- *Veiligheid*
Er vanuit gaande dat de veiligheidssituatie in de nieuwe situatie (lees nieuw boerenlandpad) gelijk is aan die in de referentiesituatie, draait de baat wat betreft veiligheid voornamelijk om het feit dat de recreant minder kilometers hoeft af te leggen om bij het begin van het boerenlandpad te komen. Omdat de reisafstand korter is, daalt ook het risico op eventuele ongevallen onderweg. Dit kan alleen met zekerheid worden gesteld bij de groep wandelaars die eerst elders (verder weg) wandelden. Van wandelaars die eerst niet wandelden is niet bekend wat ze voorheen deden, dit kan echter ook voor hen gelden. (Bos, Gaaff, Reinhard, & Rijk, 2008)
- *Milieu*
Evenals de verbetering van de veiligheid, hangt ook het milieuaspect samen met de kortere reisafstand. Door de kortere afstand wordt de uitstoot van schadelijke stoffen van de recreant om bij de start van de wandeling te komen beperkt. (Bos, Gaaff, Reinhard, & Rijk, 2008)
- *Stijging huizenprijzen*
Huizen die in een groene omgeving gelegen zijn, zijn over het algemeen meer waard dan huizen die dat niet zijn. Hoewel het gebied bij de aanleg van een boerenlandpad al als groen bestempeld kan worden, wil dat niet zeggen dat de aanleg van een boerenlandpad nadelig kan zijn voor de huizenprijzen in de omgeving. Uit Amerikaans onderzoek is gebleken dat de aanleg van een nieuw wandelpad een waardeverhoging van (gemiddeld) 12% met zich mee bracht. (Pflum, Klausmeier, & Gehrum, 1999) De prijs zal hierbij dus niet stijgen door het feit dat de omgeving groener wordt, maar omdat er meer wandelmogelijkheden in de buurt zijn. Bovendien kan een boerenlandpad de huizenprijs opstuwten omdat men het gevoel heeft dat met de komst van een wandelpad, de bestemming (lees groen gebied) niet snel veranderd zal worden. Oftewel, de verwachting is dat in de toekomst dat perceel onbebouwd zal blijven. Mensen betalen meer voor huizen waarbij de reiskosten om te kunnen wandelen lager zijn. (Bos, Gaaff, Reinhard, & Rijk, 2008)

Tot slot wordt geconcludeerd dat, hoewel er op basis van deze indicatieve MKBA geen “harde” conclusies getrokken mogen worden, er wel kan worden vastgesteld dat het zogenaamde MKBA-saldo positiever wordt in de gebieden waar de vraag naar wandelpaden het aanbod overstijgt. De gegevens met betrekking tot het groentekort en wandeltekort in ogenschouw genomen, pleiten voor het behoud en doorontwikkeling van boerenlandpaden in de provincie Noord-Holland. (Huis, Hoenderkamp, & Hoffmans, 2008) (Bos, Gaaff, Reinhard, & Rijk, 2008) Kosten, welke zijn uit te drukken in geld zijn er voor de recreant niet.

5.3 Kosten en baten MKB-sector

De groeiende ontwikkeling van boerenlandpaden in Noord-Holland is niet alleen mogelijk gemaakt door de benodigde financiering. De negatieve ontwikkelingen op economisch gebied hebben ervoor gezorgd dat een toenemend aantal agrariërs zich bezighoudt met recreatieactiviteiten en agrarisch natuurbeheer. (van Goolen, A.J.; Tuunter, E.; Januari 2003). In dit hoofdstuk wordt voornamelijk gekeken naar de kosten en baten die agrariërs van een boerenlandpad hebben. Tevens wordt kort aandacht besteed aan verdere MKB in de omgeving.

5.3.1 Baten agrariërs

De agrariër ontvangt een bedrag van €0,91 per strekkende meter van de provincie wanneer hij zijn land openstelt voor wandelaars. Dit bedrag is bedoeld om de kosten of winstderving die het recreatief gebruik met zich mee brengt financieel te compenseren. Mocht er schade worden geleden die veroorzaakt is door de openstelling door wandelaars, kan de agrariër beroep doen op de schadevergoedingsovereenkomst. Hierin staat o.a. dat schade die de rechthebbende lijdt en die redelijkerwijs kan worden toegeschreven aan het recreatief medegebruik van de in artikel 1 genoemde gedeelten van percelen door recreanten, door de provincie zal worden vergoed tot een maximum van €5.000,- per gebeurtenis. (Provincie Noord-Holland, Schadevergoedingsovereenkomst, 2015)

Veel hedendaagse agrariërs hebben nevenactiviteiten bij hun traditionele agrarische activiteiten. Dit kan een winkel zijn waar verse producten van het land worden verkocht, maar dit kunnen ook activiteiten zijn voor groepen. Wanneer er door een boerenlandpad meer recreanten het gebied bezoeken is de kans dat de verkoop van de producten of diensten ook zal stijgen aanzienlijk. Dit kan worden gezien als indirecte baat. Bovendien is uit interviews met verschillende agrariërs gebleken dat dit niet de voornaamste reden was om te kiezen voor een boerenlandpad. (Agrariër A, 2015) (Agrariër B, 2015) (Agrariër C, 2015)

Uit de eerder behandelde interviews is gebleken, dat een deel van de agrariërs de lokale betrokkenheid belangrijk vindt. Door een boerenlandpad te ontwikkelen hoopt de agrariër de dialoog aan te kunnen gaan met de wandelaar om zo meer begrip te krijgen voor het werk wat hij doet. (Agrariër A, 2015) (Agrariër B, 2015) (Agrariër C, 2015)

5.3.2 Kosten agrariërs

Door het recreatief gebruik daalt de voedingswaarde van het gras of kan de agrariër het gras, waar op gelopen wordt, in sommige gevallen überhaupt niet meer gebruiken als voedsel voor zijn vee. Daarnaast zal de agrariër rekening moeten houden met bepaalde omstandigheden, zoals het feit dat er personen over zijn perceel lopen die vaak weinig kennis van zaken hebben. Een bollenteler zal rekening moeten houden met de besproeiing van zijn gewassen, terwijl een melkveehouder geen stier in de wei kan laten grazen waar een boerenlandpad overheen loopt. Een specifiek bedrag of schatting van de kosten voor de agrariër kan er niet worden gegeven omdat deze bedragen uiteenlopend zijn. (Bos, Gaaff, Reinhard, & Rijk, 2008) (Agrariër B, 2015) (Agrariër A, 2015)

In sommige gevallen loopt een boerenlandpad vlak langs de woning van de agrariër. Hierbij kan sprake zijn van beperking van de privacy van de agrariër. Hier wordt echter wel zoveel mogelijk rekening mee gehouden, zodat dit beperkt blijft. Bovendien is het de keuze van de agrariër zelf. Wanneer hij vindt dat het pad te dicht langs de woning loopt kan hij het besluit nemen om er van af te zien. (Rohof A. , Vergadermoment december 2015, 2015)

Ten slotte kan er sprake zijn van verstoring van de natuurlijke en landschappelijke omgeving en tevens verstoring van het vee. Verstoring van natuur geldt niet alleen bij het gebruik van boerenlandpaden, dit geldt feitelijk voor alle wandelpaden in de nabije omgeving van natuur. (Bos, Gaaff, Reinhard, & Rijk, 2008)

5.3.3 Horeca

Uit onderzoek is gebleken dat er jaarlijks een bedrag van 700 miljoen euro wordt uitgegeven aan overnachtingen dicht bij de natuur. (Sijtsma, 2013) Hoewel dit alle natuur betreft, geeft dit wel aan dat een horecagelegenheid of een hotel in de nabije omgeving van bijvoorbeeld het Noord-Hollandpad een aanzienlijk bedrag kan verdienen door de nabijheid van een boerenlandpad. Er zijn geen scherpe cijfers van de baten die

horecaondernemingen hebben nabij een boerenlandpad, echter kan dit indirect zorgen voor extra werkgelegenheid en inkomsten. (Bos, Gaaff, Reinhard, & Rijk, 2008)

Dit wordt bevestigd door onderzoek, gedaan door dhr. Siebelink. (Siebelink, 2010) Tijdens lange afstand wandelingen gaven wandelaars gemiddeld per persoon zo'n €12,90 uit aan onderweg aangeschafte consumpties. Daarbij komt dat gedurende het jaar gemiddeld €115,- per persoon aan overnachting werd uitgegeven. (Siebelink, 2010)

5.4 Kosten terreinbeherende organisaties

In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de vierde en laatste stakeholdergroep in dit onderzoek. Voor de kosten van boerenlandpaden voor terreinbeherende organisaties wordt gefocust op Recreatie Noord-Holland. Dit omdat hier de gegevens compleet en inzichtelijk van zijn. Eerder is een interview afgenomen bij Landschap Noord-Holland en Agrarische Natuurvereniging De Lieuw, die ook enkele boerenlandpaden in beheer heeft.

In dit onderzoek zijn de gegevens van het jaar 2014 gebruikt omdat dit de meest recente en meest complete gegevens zijn. De gegevens van 2015 waren tijdens dit onderzoek nog niet definitief en werden niet representatief beschouwd voor dit deel van het onderzoek.

5.4.1 Onderhoud aan routevoorzieningen

Deze kostenpost is voor dit onderzoek buiten beschouwing gelaten omdat dit per boerenlandpad sterk verschilt. Dit is mede in overleg met dhr. Rohof besloten. (Rohof A. , Vergadermoment december 2015, 2015)

5.4.2 Vergoedingen op basis van contracten met agrariërs en nieuw te sluiten contracten

De agrariër ontvangt van de provincie een bedrag van €0,91 per strekkende meter. In totaal is in 2014 een bedrag van €13.006,- betaald aan boerenlandpad-vergoedingen. Aan nieuw afgesloten boerenlandpaden is in 2014 een bedrag van €6.985,- betaald. In totaal is in 2014 een bedrag van €19.991,- betaald aan vergoedingen. (Rohof A. , Voortgangsrapportage boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2015)

5.4.3 Totale kosten

De totale kosten in 2014 wat betreft de boerenlandpadregeling lagen op €47.706,- . Dit terwijl zo'n €61.870 geraamd was. In 2013 lag dit totaalbedrag ook aanzienlijk lager dan de prognose; het geschatte bedrag was toen €24.724,-, het werkelijke bedrag bleek toen €3.190. In bijlage II is een uitgebreidere versie te zien, waarin de kosten worden opgesplitst. (Rohof A. , Voortgangsrapportage boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2015)

Deze verschillen zijn te wijten aan het feit dat een latere start van het project ervoor heeft gezorgd dat niet voor alle paden een volledig jaar betaald diende te worden. Deze werden pas in de loop van 2014 in gebruik genomen. Bij de kostenraming is er uitgegaan van uitbetaling over het volledige jaar. Daarom is besloten om de geraamde kosten als uitgangspunt te nemen in de kostenberekening per wandelaar. (Rohof A. , Vergadermoment december 2015, 2015)

5.4.4 Geraamde kosten

In zowel het jaar 2013 als 2014 kwamen de kosten niet overeen met de geraamde kosten voor de boerenlandpadregeling, welke vastgesteld waren in het Plan van Aanpak. (Rohof A. , Plan van Aanpak boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2013) Tot 2015 is het verschil tussen het geraamde bedrag en het daadwerkelijk uitgegeven bedrag €35.698,-. (Rohof A. , Vergadermoment december 2015, 2015) (Rohof A. , Voortgangsrapportage boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2015)

5.4.5 Voorschotten

Recreatie Noord-Holland ontvangt het bedrag van €650.000,- in termijnen. (zie tabel 5) In het voortgangsrapport aan de provincie van 2014 wordt gesteld dat het voorschot van €159.234,- waarschijnlijk voldoende is tot en met 2015 en er vooralsnog geen reden is om het voorgestelde bevoorschottingsritme aan te passen. (Rohof A. , Voortgangsrapportage boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2015)

Tabel 5 Te ontvangen voorschotten RNH van provincie (Rohof A. , Voortgangsrapportage Boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2015)

Jaar	Te ontvangen voorschot
2013	€159.234,-
2016	€295.651,-
2019	€164.863,-
Eindafrekening	€30.252,-
Totaal	€650.000,-

De voorschotten weergegeven in tabel 5 lopen in tegenstelling tot de overeenkomst tussen de provincie en Recreatie Noord-Holland tot 2021. Dit is het jaar waarin de laatste contracten aflopen welke gesloten zullen worden in 2016. In overleg met de provincie wordt besloten wat er wordt gedaan met het overschot. Een optie hiervoor is om het geld dat over is te herinvesteren in de eventuele vervolgsubsidie van de boerenlandpadregeling. (Rohof A. , Voortgangsrapportage boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2015)

H6. Resultaten - analyse

6.1 Bezoekersaantallen

Om inzicht te krijgen in de bezoekersaantallen van de boerenlandpaden in Noord-Holland heeft RNH op drie paden tellerpalen geplaatst. Insteek hiervan was dat men op deze manier de bezoekersaantallen telde van één druk boerenlandpad, één middeldruk boerenlandpad en één rustig boerenlandpad. Omdat in de afgelopen jaren aanpassingen zijn gedaan aan de tellerpalen, is gekozen om voor dit onderzoek de gegevens te gebruiken van jaar 2013. (Oosterom, 2015)

6.1.1 Criteria tellerpalen

Het drukke pad ligt op korte afstand van de toeristische trekpleister de Zaanse Schans. Tevens ligt het op korte afstand van een groot stedelijk gebied. Het middeldrukke wandelpad is gelegen in Broek in Waterland. Dit dorp ligt in een landelijke omgeving en kent een relatief hoge toeristische aantrekkingskracht door haar pittoreske uiterlijk. De derde en laatste tellerpaal (figuur 15) staat langs een wandelpad in Oudendijk. Ook dit pad is in landelijk gebied gelegen zonder groot stedelijk gebied in de nabije omgeving.

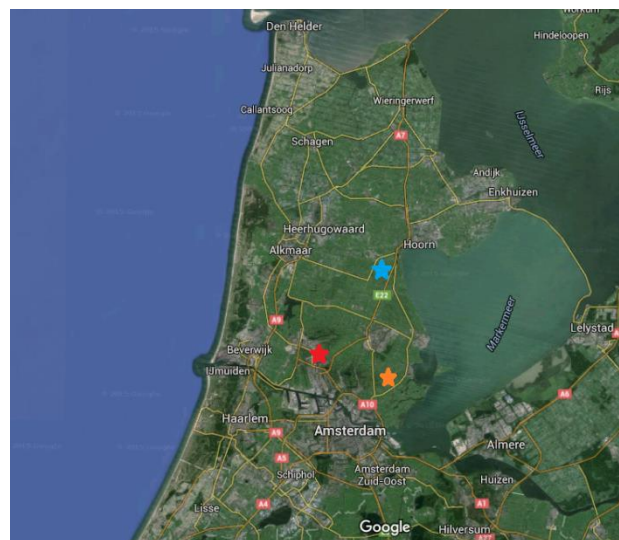
RNH heeft tot nu toe slechts drie tellerpalen gerealiseerd omdat de kosten daarvan relatief hoog zijn. De leverantie en plaatsing van een tellerpaal kost zo'n €3.000,-. De foutmarge van deze tellerpalen is de laatste jaren verkleind door o.a. de lezer op een bepaalde hoogte te plaatsen, waardoor kleinere dieren als katten, vossen en muizen niet worden geteld. Bovendien zijn de palen geplaatst op locaties waar geen vee langs kan lopen. (Oosterom, 2015) Een voorbeeld hiervan is een tellerpaal bij een brug. De foutmarge is hiermee niet geheel geëlimineerd, maar wel zo klein mogelijk gemaakt. (Rohof A. , Vergadermoment december 2015, 2015)

Figuur 15 Tellerpaal van Recreatie Noord-Holland (Bruines, 2015)

RNH werkt graag samen met Staatsbosbeheer, die een tellerpaal heeft geplaatst langs een boerenlandpad in Durgerdam (nabij Amsterdam). De plaatsing is echter kortgeleden, waardoor de telgegevens nog niet relevant en dus niet als bruikbaar kunnen worden beschouwd voor dit onderzoek. (Rohof A. , Vergadermoment december 2015, 2015)

In figuur 16 is te zien dat het Schanszichtpad (rode ster) dicht tegen de bebouwing is gelegen, terwijl Noordmeer en Beetskoog (oranje en blauwe ster) volledig omringd zijn door groen (landelijk) gebied. Met de Zaanse Schans in haar nabije omgeving kent het Schanszichtpad een toeristische trekpleister van formaat. Uit onderzoek is gebleken dat deze op basis van het aantal bezoekers, in de top 10 staat van dagattracties in Nederland. In 2014 was het aantal bezoekers 1.573.724. Dit is een stijging van 6,3% ten opzichte van het voorgaande jaar. Drukste maanden waren mei, april en juli. (Stichting Zaanse Schans, 2014)

Figuur 16 Ligging van beide boerenlandpaden met tellerpaal, Rood - Schanszichtpad, Oranje – Noordmeer (maps.google.nl, 2015)

6.1.2 Data

De telgegevens in tabel 6 dateren uit de periode van januari 2013 t/m december 2013. Van zowel het Schanszichtpad, als Beetskoog ontbreken telgegevens uit verschillende maanden. Dit kan veroorzaakt worden door reparaties of defecten aan de tellerpalen. Om met gelijke maten te meten, zullen de maanden april en juni voor het Schanszichtpad, en de maanden oktober, november en december voor Beetskoog niet worden meegewogen bij het berekenen van de gemiddelden per maand.

Aan de hand van deze cijfers kan door middel van extrapolatie een schatting worden gegeven wat betreft het totaal aantal bezoekers op de overige boerenlandpaden in Noord-Holland.

Tabel 6 Telgegevens 2013 Schanszichtpad , Noordmeer en Beetskoog, (Oosterom, 2015)

	Schanszichtpad	Noordmeer	Beetskoog
Januari	610	158	27
Februari	612	47	77
Maart	329	163	28
April	-	183	23
Mei	-	336	43
Juni	638	48	4
Juli	1.755	1.383	128
Augustus	2.487	666	120
September	1.274	974	47
Oktober	1.056	202	-
November	387	91	-
December	584	73	-
Totaal	9.732	4.324	497
Gemiddeld per maand	974	361	56

Op basis van de bovenstaande gegevens is bepaald dat bij vaststelling van een druk bezocht boerenlandpad tijdens de extrapolatie, er van 974 wandelaars per maand kan worden uitgegaan. Voor een middeldruk boerenlandpad ligt dit aantal op 361 wandelaars. Bij een rustig boerenlandpad ligt dit aantal op 56 wandelaars per maand. Deze aantallen kunnen als representatief worden beschouwd omdat deze voldoen aan de criteria van een druk, middeldruk en rustig boerenlandpad (zie hst. 6.1.1 Criteria tellerpalen).

6.2 Criteria extrapolatie bezoekersaantallen

Om voor de overige boerenlandpaden een schatting te kunnen geven betreffende de bezoekersaantallen, zijn er een aantal criteria opgesteld. Aan de hand van deze criteria wordt het boerenlandpad, waar geen tellerpaal op staat ingedeeld in één van de drie klassen (zie tabel 7) met ieder een bijbehorend gemiddeld bezoekersaantal op maandelijkse basis.

Bij het indelen van de klassen is voornamelijk gekeken naar de geografische ligging ten opzichte van het stedelijk gebied. Zoals bij het Schanszichtpad het geval is, wordt rekening gehouden met eventuele toeristische trekpleisters in de buurt van de paden, welke voor extra bezoekers kunnen zorgen.

N.B. Voor ieder boerenlandpad op Texel is gekozen voor klasse I vanwege het feit dat het eiland een groot aantal toeristen trekt en het wandelen over de paden aldaar veelvuldig wordt gepromoot. Hoewel het waarschijnlijk is dat de verschillende paden op Texel ook aanzienlijke verschillen kennen in bezoekersaantallen, is er in dit onderzoek vanuit gegaan dat alle paden gemiddeld genomen in de drukste klasse uit zullen komen.

Tabel 7 Klassenindeling bezoekersboerenlandpaden op basis van de paden Beetskoog, Noordmeer en Schanszichtpad

	Klasse I - Druk	Klasse II - Middeldruk	Klasse III Rustig
Aantal bezoekers per jaar	9732	4324	497
Aantal bezoekers per maand	974	361	56

In Bijlage I is de gehele tabel te vinden met daarin alle boerenlandpaden, welke in 2015 onder contract stonden bij Recreatie Noord-Holland. Uiteindelijk zijn 22 andere boerenlandpaden ingedeeld in de klasse I, 29 boerenlandpaden in de klasse II en 26 boerenlandpaden in de klasse III.

Tabel 8 Uitwerking schatting bezoekersaantallen overige boerenlandpaden Noord-Holland welke onder contract staan bij RNH

	Gemiddeld Bezoekersaantal op jaarbasis	Gemiddeld bezoekersaantal maandelijks basis	Geschatte aantal BLP	Geschatte aantal jaarlijkse bezoekers	Geschatte aantal maandelijks bezoekers
Klasse I – Druk	9732	974	22	214.104	21.428
Klasse II - Middeldruk	4324	361	29	125.396	10.469
Klasse III - Rustig	497	56	26	12.922	1.456
Totaal				352.422	33.353

De extrapolatie van de tellerpaalgegevens heeft geleid tot de data welke worden weergegeven in tabel 8 Na het indelen van overige boerenlandpaden in de klasse I, II of III zijn deze gekoppeld aan de bezoekersaantallen van de boerenlandpaden Beetskoog, Noordmeer en Schanszichtpad.

Uit deze gegevens wordt geschat dat jaarlijks zo'n 214.104 wandelaars over in totaal 22 drukke boerenlandpaden lopen. Geschat wordt dat zo'n 125.396 wandelaars jaarlijks over 29 middeldrukke boerenlandpaden lopen. Tot slot wordt geschat dat er jaarlijks zo'n 12.922 wandelaars over in totaal 26 rustige boerenlandpaden lopen. Dit alles resulteert in een geschat aantal van 352.422 wandelaars dat jaarlijks gebruik maakt van boerenlandpaden welke onder contract staan bij Recreatie Noord-Holland.

6.3 Kosten boerenlandpaden per bezoeker

Op basis van bovenstaande gegevens kan een schatting worden gemaakt wat betreft de kosten van een boerenlandpad per bezoeker.

Totale geraamde kosten RNH 2014: €61.870,-

Totaal aantal geschatte wandelaars: 352.422

Totale kosten per bezoeker liggen op (€61.870,- / 352.422): €0,18.

Hierbij is het bedrag van €0,18 afgerond op twee decimalen.

6.4 Evaluatie beleid en uitvoering

Bestaande boerenlandpaden behouden – nieuwe boerenlandpaden toevoegen

De provincie heeft de ambitie om de bestaande boerenlandpaden te behouden en daarnaast nieuwe boerenlandpaden toe te voegen. In tabel 9 is het aantal kilometer boerenlandpad dat de provincie in 2013 had vergeleken met het aantal kilometers in 2014. Hoewel er een daling is van het aantal bestaande meters (-3%) t.o.v. 2013, is er wel een stijging van het totaal aantal meters boerenlandpaden (+16%). (Rohof A. , Voortgangsrapportage boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2015)

Tabel 9 Meters aan boerenlandpad 2014 t.o.v. 2013 (Rohof A. , Voortgangsrapportage boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2015)

Boerenlandpaden 2014	Aantal meters	T.o.v. 2013
Aantal meters bestaande BLP	74.391	
Aantal meters verloren BLP	1.835	
Subtotaal	72.558	-3%
Nieuw gecontracteerde BLP	13.484	
Totaal aantal meters BLP 31/12/2014	86.042	+16%

In 2014 is er in totaal 13,5 kilometer nieuw boerenlandpad bijgekomen, alle met een contract voor een periode van 5 jaar. Deze kilometers zijn verdeeld over 16 verschillende paden. Van de 27 contracten die in 2014 afliepen, zijn er 25 verlengd voor een periode van vijf jaar. Daarbij komt dat één van de twee agrariërs, die gestopt is met de regeling heeft aangegeven elders een perceel voor wandelaars te zullen openstellen. Het totaal aan kilometers boerenlandpaden in Noord-Holland in 2014 is daarmee gekomen op ruim 86 kilometer. (Rohof A. , Voortgangsrapportage boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2015)

Kortom, de doelstelling wat betreft het behouden van bestaande boerenlandpaden en het toevoegen van nieuwe paden is slechts deels geslaagd. Het totaal aantal meter boerenlandpaden is met 13% gegroeid, toch is het bestaande aantal boerenlandpaden t.o.v. 2013 met 3% gedaald. (Rohof A. , Voortgangsrapportage boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2015)

Voldoen aan recreatieve voorzieningen – samenhangend regionaal netwerk

Boerenlandpaden zijn dikwijls de oplossing voor bepaalde knelpunten in routes. De paden zorgen voor een aangename afwisseling voor de wandelaar tijdens een LAW-tocht. Tevens zijn er verschillende boerenlandpaden opgenomen in het Noord-Hollandpad. Wat dit betreft zijn de gestelde doelen van de provincie behaald. (Slettum, 2015) (Rohof A. , Voortgangsrapportage boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2015)

Tot slot moet worden benadrukt dat de rol die de overheid bekleedt en de financiële inbreng van groot belang zijn voor het voortbestaan van de boerenlandpaden. Wanneer de overheid besluit de regeling te stoppen zal dit grote gevolgen hebben voor het aantal boerenlandpaden in Noord-Holland. (Slettum, 2015)

H7. Advies

Gedurende het onderzoek zijn punten naar voren gekomen welke verbeterd kunnen worden om zo de balans tussen vraag en aanbod tussen de verschillende stakegroepshouders te optimaliseren.

Verhoging vergoeding boerenlandpaden

In de interviews met gemeenten is naar voren gekomen dat een eventueel hogere vergoeding per meter een groter aantal boerenlandpaden op kan leveren. De mogelijkheden hiervoor zullen onderzocht moeten worden alvorens men besluit dit ook daadwerkelijk door te voeren. Hierbij zullen deze kosten moeten worden vergeleken met de kosten van de ontwikkeling van een wandelpad, plus het beheer en onderhoud. Ook zal gestreefd moeten worden naar een vergoeding, waarbij de meeste agrariërs worden overgehaald een boerenlandpad aan te leggen, in verhouding tot de vergoeding. De grens van het maximaal aantal boerenlandpaden is bereikt wanneer het door de provincie uitgetrokken bedrag is besteed. Belangrijk is dat er onderzoek wordt gedaan in zowel de MKB-tak, als de overheidstak en de terreinbeherende tak.

Verhoging schadevergoeding

Uit verschillende interviews met o.a. terreinbeherende organisaties en agrariërs is naar voren gekomen dat veel agrariërs die niet kiezen voor een boerenlandpad, vaak angstig zijn voor schade. Hierbij wordt aangegeven dat de schadevergoeding de agrariër onvoldoende zekerheid biedt. Ook hierbij zal er gestreefd moeten worden naar een bedrag waarbij het overhalen van de meeste agrariërs en de hoogte van de vergoeding in evenwicht zullen zijn. Hierbij zal in overweging moeten worden genomen of de te bieden schadevergoeding realistisch is.

Communicatie naar de agrariër

Veel agrariërs die geen boerenlandpad willen aanleggen, doen dit in veel gevallen uit angst. Grote bezoekersaantallen en ziektes spelen hier een belangrijke rol. Deze angst is niet geheel onterecht, de kans dat dit gebeurt is echter nihil gebleken. Om deze angst weg te nemen is er wellicht een rol weggelegd voor de overheid en terreinbeherende organisaties. Middels informatieavonden of door presentaties tijdens vergaderingen van agrarische natuurverenigingen, zou deze angst wellicht kunnen worden weggenomen. Ook kan worden gedacht aan een informatieboekje waarin deze aspecten worden ontkracht.

Communicatie naar de burger

Misverstanden tussen de wandelaar en de agrariër kunnen worden voorkomen door een verbetering van de communicatie. In interviews met agrariërs is naar voren gekomen dat bepaalde keuzes of werkactiviteiten van de agrariër verkeerd worden geïnterpreteerd door de wandelaar. Dit kan worden opgelost door in sommige gevallen informatieborden voor betreding van het boerenlandpad te plaatsen. Deze toegevoegde informatie kan op sites als Wandelnet, waar o.a. LAW-routes te vinden zijn, worden geplaatst.

H8. Conclusie

Om conclusies te kunnen trekken wordt teruggegaan naar de deelvragen, welke voor het onderzoek zijn opgesteld. Per deelvraag wordt antwoord gegeven en worden conclusies getrokken. Tot slot wordt de hoofdvraag behandeld en beantwoord.

Wat zijn de belangen van de stakeholdergroepen?

De overheid in de vorm van de provincie Noord-Holland is de belangrijkste stakeholdergroep. Zonder de beschikbaar gestelde vergoeding voor het openstellen van boerenland zou de boerenlandpadregeling weinig kans van slagen hebben. Met deze regeling voorziet de overheid in de plicht die zij heeft naar de burger om te voorzien in recreatieve mogelijkheden in Noord-Holland. De agrarische kant van het MKB biedt het een extra inkomstenbron naast de hoofdkomsten van het bedrijf. Aan de horecatak van het MKB biedt een boerenlandpad kansen door een mogelijk hoger aantal bezoekers van een gebied en dus wellicht grotere klandizie. Voor de recreant/ burger biedt een boerenlandpad een oplossing in gebieden met een hoge ruimtedruk. De terreinbeherende organisaties kennen vooral belang als het erom gaat de aan hun toevertrouwde gebieden open te stellen voor publiek ten behoeve van behoud van draagvlak voor hun maatschappelijke functies.

Welke doelen zijn er door de Provincie Noord-Holland en de gemeenten opgesteld, omtrent boerenlandpaden in de provincie Noord-Holland?

In de Agenda Groen en het Programma Groen hebben de Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland vastgesteld dat de regionale routenetwerken voor fietsen en wandelen prioriteit hebben, waarbij de toegankelijkheid van het landelijk gebied dient te worden vergroot. In de periode 2013-2016 heeft de provincie een bedrag van €650.000,- uitgetrokken voor het behoud van huidige boerenlandpaden en de ontwikkeling van nieuwe boerenlandpaden.

Wat is de meerwaarde van boerenlandpaden voor de recreant?

In delen van Noord-Holland is mede door de ruimtedruk een tekort aan wandelmogelijkheden. Boerenlandpaden bieden hiervoor een oplossing zonder dat gebieden opnieuw hoeven te worden ingericht. Wat dat betreft geven deze gehoor aan de wens van de recreant. Verder is o.a. uit onderzoek van KPMG gebleken dat de waarde van groen kan worden uitgedrukt in het feit, dat bepaalde aandoeningen voor de gezondheid van de mens kunnen worden voorkomen en verbeteren door de nabijheid van groen.

Wat zijn de kosten en baten van boerenlandpaden in de MKB-sector?

De horecagelegenheden kennen geen kosten en hebben baat bij een boerenlandpad in de vorm van mogelijk extra inkomsten door hotelovernachtingen en consumpties van wandelaars onderweg. Tijdens een lange afstandswandeling geeft een gemiddelde wandelaar gemiddeld €12,90 uit aan onderweg aangeschafte consumpties. De baten voor agrariërs zitten in de vergoeding van €0,91 per meter boerenlandpad dat over het perceel loopt. Daarnaast ontvangen sommige agrariërs een bedrag dat kan oplopen tot €1.200,- aan onderhoudskosten. Verder beschouwen agrariërs de vergrote betrokkenheid onder de bevolking door o.a. het persoonlijke contact als een meerwaarde van de boerenlandpaden. Kosten zijn er voornamelijk voor de agrariër in de vorm van winstderving en het eventueel afnemen van de privacy.

Wat zijn de beheerkosten voor terreinbeherende organisaties van boerenlandpaden?

De beheerkosten voor boerenlandpadregeling exclusief het onderhoud aan routevoorzieningen lag in 2014 op €47.706,-. Toch is voor de kostenberekening per wandelaar besloten om de geraamde €61.870,- te gebruiken voor het doorberekenen van de kosten per wandelaar. De oorzaak van dit verschil is te wijten aan het feit dat een latere start van het project ervoor heeft gezorgd dat niet voor alle paden een volledig jaar betaald diende te worden.

Wat zijn de kosten van boerenlandpaden per bezoeker?

De kosten per bezoeker exclusief het onderhoud aan routevoorzieningen lag in 2014 op €0,18. Totale kosten RNH 2014: €61.870,-

Totaal aantal geschatte wandelaars: 352.422

Totale kosten per bezoeker liggen op (€61.870,- / 352.422): €0,18.

Hierbij is het bedrag van €0,18 afgerond op twee decimalen.

In hoeverre sluit de huidige beleidsvoering van zowel de provincie, als het MKB, als de terreinbeherende organisaties aan op de vraag van de recreant?

De provincie Noord-Holland heeft voor de periode 2013 – 2016 een bedrag van €650.000,- uitgetrokken voor de boerenlandpadregeling. Voor de provincie is de boerenlandpadregeling een belangrijk middel voor het ontwikkelen van een compleet toegankelijk en samenhangend regionaal netwerk van recreatieve verbindingen voor wandelen, fietsen en varen. Een groot deel van het Noord-Hollandpad bestaat uit boerenlandpaden. Veel gemeenten ondervinden echter moeilijkheden met het contracteren van nieuwe boerenlandpaden.

Wat kan er verbeterd worden om de effectiviteit tussen vraag en aanbod te verbeteren?

Op het gebied van communicatie van de overheid naar de agrariër en van de terreinbeherende organisaties/ agrariërs zijn er punten van verbetering. Verder zou een hogere schadevergoeding in sommige gevallen kunnen leiden tot de toetreding van meer agrariërs. Bovendien zou een hogere subsidie wellicht een groter aantal agrariërs overhalen om te kiezen voor een boerenlandpad over hun perceel.

Hoofdvraag: “Is het bestaande instrumentarium wat betreft boerenlandpaden in Noord-Holland effectief in het zorgen van balans in vraag (recreant) en aanbod (overheid/ terreinbeherende organisaties) en kan deze worden verbeterd?”

Er kan worden geconcludeerd dat na de samenwerking tussen de provincie Noord-Holland en Recreatie Noord-Holland de balans is verbeterd. Er zijn echter nog wel punten van verbetering. Er is dus een goede stap gezet richting het vinden van balans.

Door de hoge ruimtedruk in grote delen van Noord-Holland en het wandeltekort bieden boerenlandpaden in deze gebieden een oplossing. Deze zijn beter en goedkoper dan het aanleggen van recreatiegebieden of wandelpaden, omdat de huidige functies van het gebied blijven bestaan en er enkel een extra functie aan toegevoegd wordt.

Hoewel het subtotaal boerenlandpaden in Noord-Holland is gedaald met 3 procent, is met een stijging van 16 procent van het totaal aantal meters boerenlandpad, voldaan aan de vooraf gestelde doelen van de provincie. Bovendien voorziet de provincie met boerenlandpaden in de plicht die zij heeft naar de recreant in het voorzien van recreatiemogelijkheden.

Eén vijfde van de wandelaars die voorkeur hebben om door agrarisch gebied te wandelen, wordt voorzien in hun behoefte. De boerenlandpaden bieden een aangename afwisseling in LAW-routes waardoor de beleving van de recreant wordt verhoogd.

Het aanbod vanuit de agrarische sector kan op dit moment nog worden vergroot om te voldoen aan de vraag naar wandelmogelijkheden vanuit de recreant. Onder agrariërs die geen gebruik maken van de regeling is er veel terughoudendheid. Dit is voornamelijk te wijten aan het gebrek aan duidelijkheid of informatie waardoor de angst voor risico's toeneemt.

Terreinbeherende organisaties bekleden een bemiddelende rol tussen de overheid en de agrariërs. Hoewel het aanbod van wandelpaden (dus ook boerenlandpaden) nog niet in balans is met de vraag, is de boerenlandpadregeling een meerwaarde voor deze stakeholdergroep.

Ruimte voor verbetering is er op het gebied van communicatie. Daarnaast kan een hogere vergoeding zorgen voor een groter aantal agrariërs dat kiest voor een boerenlandpad over hun perceel.

Afsluitend kan worden geconcludeerd dat de rol van de overheid (provincie Noord-Holland) financieel gezien bepalend is voor de overige stakeholdergroepen en het voortbestaan van het merendeel van de boerenlandpaden in Noord-Holland.

H9. Discussie

Literatuur

De voor dit onderzoek gebruikte bronnen als de Nationale Wandelmonitor (Siebelink, 2010) en Groene Diensten en Recreatie (van Goolen, A.J.; Tuunter, E., Januari 2003) zijn al enkele jaren oud. Gedurende de jaren kunnen gegevens zijn veranderd, wat invloed heeft op de precisie van de resultaten en gegevens, komend uit dit onderzoek. Toch bieden de gegevens en resultaten uit dit onderzoek een redelijk tot goed algemeen beeld doordat het model van Groene Diensten en Recreatie enkel gebruikt is ter inspiratie waardoor de kans op verouderde gegevens verkleind is. De gegevens komend uit de Nationale Wandelmonitor zijn gebruikt wegens gebrek aan literaire bronnen, de gegevens hiervan kunnen verschillend zijn t.o.v. de huidige gegevens.

Door het gebrek aan (wetenschappelijke) literatuur op het gebied van boerenlandpaden op nationaal niveau is het onderbouwen van de geboekte resultaten bemoeilijkt. Toch zijn de geboekte resultaten zeer bruikbaar voor Recreatie Noord-Holland en kan dit onderzoek in de toekomst wellicht als basis dienen voor eventueel vervolgonderzoek.

Het ontbreekt de provincie aan doelen waarbij er wordt gestreefd naar concrete resultaten. De huidige doelen (Voldoen aan recreatieve voorzieningen – samenhangend regionaal netwerk en bestaande boerenlandpaden behouden – nieuwe boerenlandpaden toevoegen) (Rohof A., Plan van Aanpak boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016, 2013) voldoen hier niet aan. Hierdoor is de toetsing van het beleid in dit onderzoek beperkt. Het concreter maken van de overheidsdoelen maakt het in het vervolg gemakkelijker om de resultaten te toetsen aan de ambities van de provincie Noord-Holland.

Interviews

Bij het vaststellen van de personen/ organisaties die geïnterviewd zijn, is gebruik gemaakt van de binnen RNH aanwezige expertise. In overleg met hen is vervolgens een selectie gemaakt van personen/ organisaties. Bij deze selectie is in iedere stakeholdergroep gekozen voor minimaal vier interviews. Niet iedere organisatie of persoon is ingegaan op het interviewverzoek, waardoor het werkelijke aantal geïnterviewde personen/ organisaties niet overeenkomt met het vooraf vastgestelde aantal. Dit kan betekenen dat er van de ene stakeholdergroep (groep met de meeste interviews) een scherper beeld is geschetst dan van andere stakeholdergroep (groep met minder geïnterviewde personen). Rekening houdend met de tijd en de middelen voor handen kan worden gesteld dat er een redelijk beeld is geschetst hoe er wordt gedacht over de huidige boerenlandpadregeling vanuit verschillende perspectieven. Om de resultaten compleet en volledig representatief te maken zullen er meer personen/ organisaties moeten worden geïnterviewd.

Omdat er sprake is van een grote groep actoren en een beperkte tijd, is in overleg met RNH besloten om de recreant zelf niet te interviewen of te enquêteren. Er is gekozen voor het interviewen van mw. van Dijk (Wandelnet), dhr. Meijdam (Te Voet) en dhr. Mars (Bureau Lopende Zaken) om zo een representatief beeld kunnen geven voor deze stakeholdergroep in dit onderzoek. Dit is representatief geacht voor dit onderzoek omdat de geïnterviewde personen veel contacten hebben in de wandelwereld en goed weten wat er speelt onder de wandelaars op landelijk niveau. Op deze manier zijn de belangen van de wandelaars toch meegewogen in dit onderzoek.

Gedurende de interviews is met verschillende personen gesproken, waarbij zoveel mogelijk dezelfde vragen zijn gesteld om een zo representatief mogelijk beeld te kunnen schetsen. Tijdens een interview is door de auteur, afhankelijk van de antwoorden van de geïnterviewde, op verschillende manieren doorgevraagd. Dit kan gevolgen hebben gehad voor het vervolg van het interview, waardoor de interviews toch van elkaar hebben kunnen verschillen. De gesprekken zijn daarna verwerkt door de auteur maar vervolgens niet meer voorgelegd aan de geïnterviewde personen/ organisaties. De foutmarge kan hiermee zijn vergroot waardoor gegevens in dit onderzoek in sommige gevallen niet overeen kunnen komen met de besproken resultaten of onderwerpen. Desondanks bieden de interviewgegevens een redelijk tot goede indicatie van wat er speelt onder de verschillende stakeholdergroepen. Voor een scherper beeld zullen er meer personen/ organisaties moeten worden geïnterviewd en zullen de resultaten eerst moeten worden voorgelegd aan de geïnterviewde.

Analyse

Gedurende de DESTEP-analyse van het eerste boerenlandpad kwam naar voren dat voornamelijk de ligging ten opzichte van het stedelijk gebied of een toeristische trekpleister de factor was, welke samenhang met het

aantal wandelaars. In overleg met dhr. Rohof is daarna besloten enkel naar de ligging t.o.v. stedelijk gebied of een toeristische trekpleister te kijken. Er is dus afgeweken van het originele idee. De overige factoren welke meewegen in een DESTEP waren niet relevant waardoor deze keuze een minimale invloed heeft gehad op het onderzoek in het gevolg en de geboekte resultaten.

Voor het verzamelen van telgegevens is gekeken naar de gegevens van drie tellerpalen. Hierbij is enkel gebruik gemaakt van de gegevens, verzameld in 2013, waarbij de maanden april en juni voor het Schanszichtpad, en de maanden oktober, november en december van Beetskoog niet worden meegewogen bij het berekenen van de gemiddelden per maand. Vervolgens zijn deze geëxtrapoleerd naar de overige 78 boerenlandpaden. Door de extrapolatie van deze gegevens is de foutmarge van het aantal wandelaars aanzienlijk toegenomen. Dit is van invloed op de betrouwbaarheid van deze analyse en het onderzoek in zijn geheel.

Bij het berekenen van de kosten is alleen gekeken naar de vooraf geraamde kosten. Bovendien is het bedrag dat besteed is aan routevoorzieningen niet meegewogen in de kostenberekening van boerenlandpaden per wandelaar. De kosten per wandelaar zijn vervolgens afgerond op twee decimalen achter de komma.

De beheerkosten voor de boerenlandpadregeling, exclusief het onderhoud aan routevoorzieningen, lag in 2014 op €47.706,-. Toch is er voor de kostenberekening, in overleg met dhr. Rohof besloten de geraamde €61.870,- te gebruiken voor het doorberekenen van de kosten per wandelaar. De oorzaak van dit verschil is te wijten aan het feit dat een latere start van het project ervoor heeft gezorgd dat niet voor alle paden een volledig jaar betaald is.

Gedurende het onderzoek is gebleken dat de kosten en baten in sommige gevallen niet in concrete cijfers zijn uit te drukken. Dit heeft het vergelijken van de kosten en baten in dit onderzoek beperkt. Toch heeft dit onderzoek Recreatie Noord-Holland een redelijke algemene indruk gegeven met de gegevens die voor handen waren. Om een betere vergelijking te maken zijn er echter scherpere gegevens van de kosten en baten nodig.

H10. Aanbevelingen

Concrete doelen gesteld door de provincie Noord-Holland

Wanneer de provincie concrete en duidelijke doelen stelt omtrent de boerenlandpaden waarbij duidelijk is wat de doelen zijn in cijfers, kan deze in de toekomst beter worden getoetst aan de geboekte resultaten. Op deze manier kunnen de geboekte resultaten beter in perspectief worden gesteld en kan het beleid eventueel worden bijgesteld indien de gestelde doelen niet worden behaald.

Contract op maat

Dhr. Meijdam stelde in zijn interview dat er wellicht moet worden afgestapt van de standaardprocedure die wordt gevolgd bij het contracteren van boerenlandpaden. Ieder boerenlandpad verschilt, dit geldt voor zowel het onderhoud als de vergoeding die per strekkende meter wordt betaald. De ene agrariër kent een hogere winstderving dan de andere. Contracten als deze zorgen voor een efficiëntere besteding van het subsidiegeld. Er zal wel moeten worden gekeken naar de tijd die hiermee gemoeid is.

Andere vormen van subsidiëring

De huidige boerenlandpadregeling is erg afhankelijk van de financiële rol die de overheid speelt. Daarom is het goed wanneer er gekeken wordt naar andere mogelijkheden om de boerenlandpaden te financieren. Hiermee kan worden voorkomen dat boerenlandpaden verdwijnen op het moment dat de overheid besluit de financiering te stoppen. Er kan o.a. worden gedacht aan een gelijke verdeling tussen de lastdragers en profijthebbers. Ook het oprichten van een gebiedsfonds kan een oplossing bieden.

Verzamelen telgegevens

Hoewel de provincie jaarlijks door RNH wordt ingelicht over de voortgang van de boerenlandpaden in de provincie, kan de evaluatie beter verlopen door scherpere telgegevens. Tot dit onderzoek werd alleen gewerkt met de drie paden en de telgegevens, zonder extrapolatie hiervan naar de overige paden. Wanneer het aantal tellerpalen op de boerenlandpaden wordt opgevoerd, worden de telgegevens nauwkeuriger. Om het in perspectief te stellen: de levering en plaatsing van een tellerpaal kost zo'n €3.000,-, in totaal heeft de provincie een bedrag van €650.000,- uitgetrokken voor de boerenlandpadregeling in de periode 2013-2016.

Voortzetting regeling door provincie

De provincie doet er goed aan om de boerenlandpadregeling te verlengen. Het is een goede oplossing voor het wandeltekort in gebieden waar de ruimtedruk hoog is. Bovendien voldoet zij hiermee aan de plicht die het naar de burger heeft in het voorzien van recreatiemogelijkheden.

Vervolgonderzoek

In navolging van dit onderzoek, en voor een betere onderbouwing van dit onderzoek is er verdieping nodig in de volgende onderwerpen:

- De baten van de wandelaar in de provincie Noord-Holland uitgedrukt in geld. Op deze manier kan er met gelijke maten worden gemeten tussen alle stakegroepshouders.
- Vaststellen van kosten en baten horecagelegenheden. Tijdens dit onderzoek is geprobeerd contact te krijgen met verschillende horecagelegenheden in de nabijheid van een boerenlandpad, dit is echter niet geslaagd. Om deze kosten en baten vast te stellen zullen er interviews plaats moeten vinden.
- Vervolgonderzoek KPMG. Er is meer inzicht nodig wat de gezondheidseffecten van groen zijn op de langere termijn.

Bibliografie

- Agrariër A. (2015, Oktober 5). Verzoek om gesprek m.b.t. afstudeeronderzoek boerenlandpaden. (R. Bruines, Interviewer) Anna Paulowna.
- Agrariër B. (2015, Oktober 9). Verzoek om gesprek m.b.t. afstudeeronderzoek boerenlandpaden. (R. Bruines, Interviewer) Oosthuizen.
- Agrariër C. (2015, Oktober 7). Verzoek om gesprek m.b.t. afstudeeronderzoek boerenlandpaden. (R. Bruines, Interviewer) Nes aan de Amstel.
- Algemene Rekenkamer. (2011). *Staatsbosbeheer*. Ministerie van Economische Zaken. Den Haag: Algemene rekenkamer.
- Berg, A. v., & Berg, M. v. (2001). Van buiten word je beter. *Een essay voor de relatie tussen natuur en gezondheid*.
- Bos, E., Gaaff, A., Reinhard, S., & Rijk, P. (2008). *Maatschappelijke kosten-batenanalyse van wandelen op boerenland*. LEI. Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.
- Bruines, R. (2015).
- Bruines, R. (2015). *Plan van aanpak*. Leiden.
- Bureau Lopende Zaken. (2015). www.lopendezaken.eu. Opgeroepen op December 24, 2015, van www.lopendezaken.eu: www.lopendezaken.eu
- Buys, A. (2008). *Tekenen van vertrouwen*. Politieacademie. Amsterdam: RIGO Research en Advies BV.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (sd). Opgeroepen op December 2, 2015, van www.cbs.nl: <http://www.cbs.nl/nl-nl/menu/themas/bevolking/cijfers/extra/piramide-fx.htm>
- Compendium voor de Leefomgeving. (sd). Opgeroepen op November 2015, van www.compendiumvoordeleefomgeving.nl: <http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl2100-Opleidingsniveau-bevolking.html?i=15-12>
- Compendium voor de Leefomgeving. (2012). Opgeroepen op November 2015, van www.compendiumvoordeleefomgeving.nl: <http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl1258-Recreatie-in-groenblauwe-gebieden%2C-2006-2010.html?i=15-12>
- Compendium voor de Leefomgeving. (2013). Opgeroepen op November 2015, van www.compendiumvoordeleefomgeving.nl: <http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl2109-Allochtonen.html?i=15-12>
- Dijk, A. v. (2015, November 9). Verzoek om gesprek m.b.t. afstudeeronderzoek boerenlandpaden. (R. Bruines, Interviewer) Amersfoort.
- Drenth, M. (2015, Oktober 23). Verzoek om gesprek m.b.t. afstudeeronderzoek boerenlandpaden. (R. Bruines, Interviewer) Oudeschild, Texel.
- Dutry van Haften, S. (2015). *Openstellingsmogelijkheden voor boerenland in de provincie Utrecht*. Scriptie, Hogeschool Inholland Delft, Utrecht.

- Funda. (sd). *Funda*. Opgeroepen op November 2015, van www.funda.nl:
<http://www.funda.nl/buurtinfo/wormerveer/wormerveer-zuid/kenmerken/?ref=48233465>
- Huis, F., Hoenderkamp, K., & Hoffmans, W. (2008). *Recreatie cijfers bij de hand*. Den Haag: Kenniscentrum recreatie.
- Kloosterman, G. (2015, Oktober 14). Verzoek om gesprek m.b.t. afstudeeronderzoek boerenlandpaden. (R. Bruines, Interviewer) Heerhugowaard.
- KPMG. (2012). *Groen, gezond en productief*. Ministerie van Economische zaken, Landbouw en Innovatie. KPMG.
- maps.google.nl. (2015, November 26). *maps.google.nl*. Opgeroepen op November 28, 2015, van
<https://www.google.nl/maps/@52.4747553,4.8148831,74329m/data=!3m1!1e3>
- Mars, V. (2015, Oktober 20). Verzoek om gesprek m.b.t. afstudeeronderzoek boerenlandpaden. (R. Bruines, Interviewer)
- Meijdam, F. (2015, December 4). Verzoek om gesprek m.b.t. afstudeeronderzoek boerenlandpaden. (R. Bruines, Interviewer) Spijkenisse.
- Ministerie van Economische Zaken. (sd). *Ministerie van Economische zaken*. Opgeroepen op November 2015, van www.synbiosys.alterra.nl: <http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/googlemapszoek.aspx>
- Ministerie van Economische Zaken. (sd). *Ministerie van Economische Zaken*. Opgeroepen op November 2015, van www.synbiosys.alterra.nl:
<http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/gebiedendatabase.aspx?subj=n2k>
- Ministerie van Economische Zaken. (sd). *Ministerie van Economische Zaken*. Opgeroepen op November 2015, van www.synbiosys.alterra.nl: <http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/googlemapszoek.aspx>
- Ministerie van Economische Zaken. (sd). *Ministerie van Economische Zaken*. Opgeroepen op November 2015, van www.synbiosys.alterra.nl:
<http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/gebiedendatabase.aspx?subj=ehs&groep=-1&id=ehs-1>
- Muilwijk, E. (Z.J.). *Intemarketing*. Opgeroepen op November 26, 2015, van www.intemarketing.nl:
<http://www.intemarketing.nl/marketing/analyses/destep>
- Nationaal Landschap Laag Holland. (sd). *Nationaal Landschap Laag Holland*. Opgeroepen op November 2015, van www.laagholland.nl: <http://www.laagholland.nl/nationaal-landschap>
- Noord-Holland, P. (Z.J.). *noord-holland.nl*. Opgeroepen op November 26, 2015, van www.noord-holland.nl:
<https://www.noord-holland.nl/web/Over-de-provincie/Feiten-en-cijfers.htm>
- Oosterom, R. (2015). Telgegevens boerenlandpaden 2014. Velsen-Zuid, Noord-Holland.
- Peletier, P. (2015, Oktober 7). Verzoek om gesprek m.b.t. afstudeeronderzoek boerenlandpaden. (R. Bruines, Interviewer) Zaanstad.
- Pflum, Klausmeier, & Gehrum. (1999). *Little Miami Scenic Trail Study*. Hudson, Ohio, Verenigde Staten: The Ohio Greenways Initiative .
- Post, E., Talsma, T., Geldhof, J., & Bond, J. (2014). *Ruimte voor groei, Coalitieakkoord 2015-2019*. Haarlem: Provincie Noord-Holland.

- Provincie Noord-Holland. (2014, Februari 4). *www.noord-holland.nl*. Opgeroepen op November 18, 2015, van Provincie Noord-Holland: <https://www.noord-holland.nl/web/Actueel/Nieuws/Artikel/Subsidie-voor-openstellen-boerenlandpaden.htm>
- Provincie Noord-Holland. (2015). *Programma Groen*. Haarlem: Provincie Noord-Holland.
- Provincie Noord-Holland. (2015). *Programma Groen 2015-2019*. Provincie Noord-holland. Haarlem: Provincie Noord-Holland.
- Provincie Noord-Holland. (2015). *Schadevergoedingsovereenkomst*. Haarlem: Provincie Noord-Holland.
- Provincie Noord-Holland. (2015). *www.noord-holland.nl*. Opgeroepen op December 10, 2015, van <https://www.noord-holland.nl/web/Projecten/NoordHollandpad.htm>
- Recreatie Noord-Holland. (2014). *Format melding voortgangsrapportage Boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016*. Recreatie Noord-Holland, Projecten. Velsen-Zuid: Recreatie Noord-Holland.
- Recreatie Noord-Holland. (2015). *www.recreatienoordholland.nl*. Opgeroepen op December 3, 2015, van http://recreatienoordholland.nl/content/content.asp?menu=01600001_000000
- Rohof, A. (2013). *Plan van Aanpak boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016*. Recreatie Noord-Holland NV, Projecten. Velsen-Zuid: Recreatie Noord-Holland NV.
- Rohof, A. (2014). *Beheervergoedingen LW BLP*. Velsen-Zuid: Recreatie Noord-Holland.
- Rohof, A. (2015, Decemeber). Vergadermoment december 2015. (R. Bruines, Interviewer)
- Rohof, A. (2015). *Voortgangsrapportage boerenlandpadregeling Noord-Holland 2013-2016*. Velsen-Zuid: Recreatie Noord-Holland.
- Rohof, A., Oosterom, R., & Sprengers, K. (2015). Verschillende vergadermomenten periode sept '15 - dec '15. (R. Bruines, Interviewer)
- Schaafsma, A., & Molenaar, J. (2015, Oktober 14). Verzoek om gesprek m.b.t. afstudeeronderzoek boerenlandpaden. (R. Bruines, Interviewer) Heiloo.
- Selten, M., & Meuleman, L. (2015, Oktober 20). Verzoek om gesprek m.b.t. afstudeeronderzoek boerenlandpaden. (R. Bruines, Interviewer) Haarlem.
- Siebelink, B. (2010). *Nationale Wandelmonitor*. Wandelnet. Amersfoort: Wandelnet.
- Sijtsma, F. (2013). *Waardering en financiering van de Nederlandse Natuur*. Rijksuniversiteit Groningen, Groningen.
- Slettum, A. (2015, Oktober 28). Verzoek om gesprek m.b.t. afstudeeronderzoek boerenlandpaden. (R. Bruines, Interviewer) Haarlem.
- Stadindex. (sd). *Stadindex.nl*. Opgeroepen op November 2015, van <http://www.stadindex.nl/wormerveer>
- Statistiek, C. B. (sd). *Leeftijdsopbouw Nederland*. Opgeroepen op Februari 20, 2016, van [www.cbs.nl: http://www.cbs.nl/nl-nl/menu/themas/bevolking/cijfers/extra/piramide-fx.htm](http://www.cbs.nl/nl-nl/menu/themas/bevolking/cijfers/extra/piramide-fx.htm)
- Stichting Zaanse Schans. (2014). *Jaarverslag 2014*. Zaandam: Stichting Zaanse Schans .

- Te Voet. (sd). Opgeroepen op December 27, 2015, van www.tevoet.nl:
<http://www.tevoet.nl/index.php/organisatie/k2-media-manager/missie-en-visie>
- van Goolen, A.J.; Tuunter, E.;. (Januari 2003). *Groene diensten en recreatie*. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Directie Natuurbeheer. Den Haag: Stichting Recreatie, kennis- en innovatiecentrum .
- Volkskrant. (2012, November 27). Opgeroepen op November 2015, van www.volkskrant.nl:
<http://www.volkskrant.nl/economie/hoe-is-het-met-de-werkloosheid-in-uw-gemeente~a3354004/>
- VVV Texel. (2014). www.texel.net. Opgeroepen op December 23, 2015, van
<https://www.google.nl/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=aantal%20toeristen%20texel%202014>
- Wandelnet. (2015). *Wandelnet*. Opgeroepen op November 2015, van www.wandelnet.nl:
<http://wandelnet.nl/traject/zaanse-schans-ov-stapper>

Bijlage I

Gedurende de interviews met de verschillende stakegroepshouders zijn de onderstaande onderwerpen aan bod gekomen. Afhankelijk van het vervolg van het gesprek is op sommige onderwerpen dieper ingegaan.

1. Algemeen beeld van de huidige boerenlandpadregeling.
2. Meerwaarde recreant.
3. Ervaringen met overige stakegroepshouders.
4. Bestede tijd aan boerenlandpadregeling.
5. Communicatie tussen overige stakegroepshouders onderling.
6. Advies wat betreft de huidige boerenlandpadregeling.
7. Tips voor afstudeeronderzoek.
8. Informeren; informatie verwerking voor dit onderzoek.

Bijlage II

Objectnummer	Plaats	Aantal meter	Klasse (I, II of III)
001	Nes aan de Amstel	1300	II
002	Schoorl	1600	II
003	Oudeschild	879	I
004	Oosterend	545	I
005	Oosterend	114	I
006	Oosterend	872	I
007	Den Hoorn	1312	I
008	De Cocksdorp	495	I
009	De Cocksdorp	4419	I
010	Katwoude	700	III
011	Nieuw - Vennep	3070	II
012	Egmond Binnen	1400	II
013	Uithoorn	280	II
014	Heemskerk	875	II
015	Heemskerk	400	III
016	Wesbeemster	1525	III
017	Spaarndam	35	II
018	Spaarndam	568	II
019	Spaarndam	735	II
020	-	-	-
021	Rijsenhout	510	II
022	Uithoorn	1600	II
023	De Cocksdorp	3469	I
024	De Cocksdorp	1700	I
025	Den Hoorn	500	I
026	Den Burg	662	I
027	Oosterend	900	I
028	De Cocksdorp	1650	I
029	Aalsmeerderbrug	200	II
030	Oosterend	1600	I
031	Weesp	2125	II
032	Naarden	2430	II
033	Sint Maarten	1860	III
034	Sint Maarten	450	III
035	Sint Maarten	420	III
036	Sint Maarten	180	III
037	Egmond aan den Hoef	904	III
038	Egmond aan den Hoef	394	III
039	Castricum	365	II
040	Bergen	975	III
041	Egmond aan den Hoef	175	II
042	Bergen	400	III
043	Amsterdam	225	I
044	Bergen	350	II

045	Schoorl	900	III
046	Uithoorn	1440	II
047	Assendelft	780	II
048	Bergen	325	II
049	Den Oever	1734	III
050	Westerland	319	III
051	Westerland	3007	III
052	Den Burg	231	I
053	Den Burg	254	I
054	Den Burg	620	I
055	Anna Paulowna	N.B.	III
056	De Waal	52	I
057	De Waal	189	I
058	Den Burg	400	I
059	Oosterend	1271	I
060	-	-	
061	Anna Paulowna	534	III
062	Anna Paulowna	600	III
063	Broek in Waterland	441	II
064a	Broek in Waterland	826	II
064b	Broek in Waterland	308	II
065	-	-	
066	-	-	
067	Broek in Waterland	232	II
068	Broek in Waterland	1128	II
069	Watergang	605	III
070	Watergang	614	III
071a	Oosthuizen	550	II
071b	Oosthuizen	1899	II
072	Broek in Waterland	730	II
073	Warder	784	III
074	Ilpendam	479	III
075	Monnickendam	807	III
076	Broek in Waterland	1100	II
077	Monnickendam	600	III
078	Middlie	420	III
079	Holbrede	480	III

In het bovenstaand figuur ontbreken de gegevens bij perceelnummers 020, 065 en 066. Deze agrariërs hebben besloten hun contract niet te verlengen. Verder ontbreken bij perceel 055 de gegevens van het aantal meters dat het boerenlandpad bij deze agrariër betreft.

Bijlage III

Betalingsregeling aan contractpartners Boerenlandpadregeling 2013-2016											
Jaar	Indicatie totaalkosten RNH	Totaal kosten RNH	Indicatie te betalen BLP vergoedingen	Betaalde BLP vergoedingen t/m 31-12-2013	Indicatie nieuw te sluiten BLP's	Uitbetaling nieuw afgesloten BLP's	Te ontvangen voorschot	Uitgekeerd in totaal aan vergoedingen	Prognose totaal kosten: inzet RNH + uitbetaalde BLP vergoedingen	Totaal kosten volgens Plan van Aanpak	
2013	€ 12.224	€ 3.190	€ 0	€ 0	€ 12.500	€ 0	€ 159.234	€ -	€ 3.190	€ 24.724	
2014	€ 19.316	€ 27.715	€ 15.054	€ 13.006	€ 27.500	€ 6.985		€ 19.991,00	€ 47.706	€ 61.870	
2015	€ 21.692	€ 21.692	€ 23.448	€ 24.810	€ 27.500	€ 18.713		€ 43.523,00	€ 65.215	€ 72.640	
2016	€ 19.613	€ 19.613	€ 39.744	€ 39.744	€ 30.000	€ 30.000	€ 295.651		€ 89.357	€ 89.357	
2017	€ 16.940	€ 16.940	€ 51.265	€ 51.265	€ 38.500	€ 38.500			€ 106.705	€ 106.705	
2018	€ 14.643	€ 14.643	€ 52.696	€ 52.696	€ 32.250	€ 32.250			€ 99.589	€ 99.589	
2019	€ 11.637	€ 11.637	€ 37.787	€ 37.787	€ 22.038	€ 22.038	€ 164.863		€ 71.462	€ 71.462	
2020	€ 10.635	€ 10.635	€ 30.664	€ 30.664	€ 17.000	€ 17.000			€ 58.299	€ 58.299	
2021	€ 10.260	€ 10.260	€ 13.842	€ 13.842	€ 11.000	€ 11.000			€ 35.102	€ 35.102	
Eindafr.	€ 20.544	€ 20.544	€ 9.708	€ 9.708			€ 30.252		€ 30.252	€ 30.252	
Totaal	€ 157.504	€ 156.869	€ 274.208	€ 273.522	€ 218.288	€ 176.486	€ 650.000	€ 450.008	€ 606.877	€ 650.000	
	groen	gerealiseerd t/m 31 december 2014.									
	oranje	prognose te verwachten kosten op basis van inzichten t/m januari 2015									
	blauw	prognose t/m 31-12-2021									
	paars	gerealiseerd t/m 17 december 2015									

